

Megállapodás és összehangolt magatartás a versenyjogban¹

Absztrakt

A tanulmány az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdése és a Tpv. 11. § (1) bekezdése szerinti versenykorlátozó megállapodás és összehangolt magatartás fogalmát, valamint e tényállási formák elhatárolását vizsgálja az uniós és a magyar joggyakorlat tükrében. A közgazdasági alapok és a terminológia tisztázását követően elemzi a megállapodás versenyjogi fogalmát, a Tpv.-ben 2024 óta önállóan definiált kartell kategóriáját. Az uniós ítélkezési gyakorlat alapján bemutatja, hogy a megállapodás és az összehangolt magatartás ugyanannak az összejátszásnak eltérő intenzitású változatai, amelyek határait az akaratgyezés követelménye, illetve az önálló piaci magatartás elve jelöli ki. Kitér a bizonyítás kettős szerkezetére, az egyeztetést követő piaci magatartásra vonatkozó megdönthető vélelemre, a nyilvános elhatárolódás követelményére, valamint az egységes, komplex, folytatólagos jogsértés doktrínájára. A tanulmány következtetése szerint a magyar versenyjog az uniós dogmatika recipiense, de nem egyszerű másolata: a Tpv. szövegezése önálló jogalkotói megoldás, értelmezése azonban következetesen az uniós esetjogot követi.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés
2. A versenykorlátozó megállapodás fogalma
 2. 1. A kartell
 2. 2. Megállapodás az uniós joggyakorlatban
 2. 3. Megállapodás a magyar joggyakorlatban
3. Összehangolt magatartás
 3. 1. Összehangolt magatartás az uniós joggyakorlatban
 3. 2. Összehangolt magatartás a magyar joggyakorlatban
4. Egységes, komplex, folytatólagos jogsértés
5. Következtetések

1. Bevezetés

[1] A versenykorlátozások jogának – amelynek szerves részét képezi a versenykorlátozó megállapodás és összehangolt magatartás tilalma – kvintesszenciája abban ragadható meg, hogy az érdemeken alapuló verseny megengedett, míg a versenykorlátozás tilos. Ezen szabályozási logika a mai versenyjog szellemi előfutárának tekinthető Adam Smith skót erkölcsfilozófus, a közgazdaságtan megalapítójának gondolataival szemléltethető a leginkább: „A kereskedők érdeke egy adott kereskedelmi vagy iparágban mindig eltér valamennyire a közönség érdekétől, sőt ellentétes is vele. A piac bővítése és a verseny szűkítése mindig a kereskedők érdeke.”¹ Smith rendszerében az önérdek azért szolgálja a közjót, mert a verseny fegyelmezi: aki drágább vagy rosszabb, kiesik. Ha a vállalkozók kiiktatják a versenyt, az önérdek már nem a közjó felé tereli őket, hanem ellene fordul. A versenyjog, így a versenykorlátozások

¹ JUHÁSZ Dorina, főtanácsadó, Alkotmánybíróság

joga is tehát nem a piacgazdaság ellen dolgozik, azt a feltételt védi, amelytől a piacgazdaság egyáltalán működik.

[2] A versenykorlátozó megállapodás és összehangolt magatartás jogszabályi tilalmát az uniós versenyjogban az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ.) 101. cikk (1) bekezdése, a magyar versenyjogi szabályozásban pedig a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tptv.) 11. § (1) bekezdése tartalmazzák. Az uniós jogban a szerződéses változások miatt a tilalom változatlan szöveggel, azonban eltérő szerződésekben, más számozással az Európai Unió létrejötte óta jelen van: az eredeti Római Szerződésben a rendelkezés a 85. cikk volt, az Amszterdami Szerződés után Európai Közösségről szóló Szerződés 81. cikkében kapott helyet a tilalom, a Lisszaboni Szerződés óta szerepel EUMSZ. 101. cikkében.²

[3] Mielőtt rátérnék a versenykorlátozó megállapodás és összehangolt magatartás uniós és magyar joggyakorlatának ismertetésére, szükségesnek tartom a releváns fogalmak, elnevezések tisztázását valamint a tilalom versenypolitikai okát adó közgazdasági törvényszerűségek lényegre törő felvázolását, hiszen a közgazdaságtan a versenyjognak egyszerre az elméleti alapja és a gyakorlati eszköztára, választ ad arra a kérdésre, hogy mi a verseny és miért értékes, valamint módszereket kínál arra, hogy egy magatartás piaci hatását megmérjék. Az Európai Bizottság az uniós versenyjog versenyhatóságaként az elmúlt két évtizedben a formai alapú elemzés helyett a hatáson alapuló, közgazdaságilag megalapozott megközelítés felé fordult, amely először a versenykorlátozó megállapodásoknál és a fúziókontrollban jelent meg, később az erőfölénynél is. Intézményi oldalon ezt vezető közgazdász és közgazdász szakértők bevonása jelzi a hatóságoknál, így a Gazdasági Versenyhivatalnál (a továbbiakban: GVH) is. Összességében megállapítható, hogy a versenyjogi jogalkalmazás sajátossága, hogy a jog adja a normatív keretet és a bizonyítási szabályokat, a közgazdaságtan pedig a tartalmi mércét és a mérési módszereket.³

[4] A versenykorlátozó megállapodások tilalmának közgazdasági megalapozása a klasszikus politikai gazdaságtanig nyúlik vissza. Adam Smith már 1776-ban rámutatott, hogy az azonos szakmát űzők összejövetelei jellemzően a közönség rovására irányuló összejátszásba, mindenekelőtt az árak felemelésére irányuló törekvésbe torkollanak.⁴ Ezt a megfigyelést a neoklasszikus jóléti közgazdaságtan analitikusan is igazolta. Alfred Marshall fogyasztói többletre épülő elemzése⁵, illetve Arnold C. Harberger holtteher-veszteségre vonatkozó számításai⁶ szerint a versenytársak közötti ár-, kibocsátási vagy piacfelosztási koordináció a piaci egyensúlyt a versenyzői állapotból a monopolisztikus állapot irányába tolja el. Ennek következtében az ár a határköltség fölé emelkedik, a kibocsátás csökken, a fogyasztói többlet egy része a kartelltagokhoz vándorol, másik része pedig társadalmi jóléti veszteséggé válik végleg elvész. Az allokatív hatékonyság sérelmét tovább súlyosbítja a versenynyomás hiányából fakadó belső, vállalati szintű hatékonyságvesztés, az ún. X-hatékonyság.⁷

[5] Az összehangolt magatartás tilalmának önálló versenypolitikai indokoltsága az oligopóliumelméletből és a játékelméletből vezethető le. Antoine Augustin Cournot⁸, majd Edward H. Chamberlin⁹ kimutatta, hogy kevés szereplős piacon a vállalatok döntései kölcsönösen függenek egymástól. Ezért formális megállapodás hiányában is kialakulhat a versenyzői szintet meghaladó árszint, amennyiben a piaci szereplők stratégiáikat a versenytársak várható reakcióihoz igazítják.

[6] Mindebből az következik, hogy a versenyellenes eredmény eléréséhez nem szükséges kifejezett akaratmegegyezés. Elegendő, ha a vállalkozások közvetlen vagy közvetett kapcsolatfelvétel, így különösen információcsere vagy előzetes árbejelentések útján csökkentik a versenytársak jövőbeli piaci magatartásával kapcsolatos stratégiai bizonytalanságot. A nem kooperatív játékelmélet, különösen a fogolydilemma szerkezete¹⁰ és a Nash-egyensúly fogalma¹¹ ugyanakkor rávilágít a kartellek inherens instabilitására. Az egyes résztvevők egyéni érdeke az együttműködés titkos megszegése, azaz az alákínálás. George J. Stigler ebből arra következtetett, hogy az összejátszás tartóssága elsősorban azon múlik, mennyire képesek a felek egymás magatartását megfigyelni, az eltérést felderíteni és azt hatékonyan szankcionálni.¹² Ezen közgazdasági összefüggések talaján a versenyjogi szabályozás sem köti szigorú formai megkötésekhez a jogsértés megállapíthatóságát. Erre szolgál a megállapodás mellett az összehangolt magatartás, valamint a vállalkozások társulása döntésének jogi kategóriája is.¹³

[7] A versenyjog – közgazdasági alapokból kiindulva – élesen elválasztja egymástól a kőkemény, ún. hardcore kartelleket az egyéb versenykorlátozó megállapodásoktól. A kartell a horizontális versenykorlátozó megállapodások szűkebb, legsúlyosabb csoportja: minden kartell versenykorlátozó megállapodás, de nem minden versenykorlátozó megállapodás kartell.

[8] A magyar joggyakorlatban a GVH és a Kúria a horizontális, cél szerinti megállapodásokat „kőkemény kartellnek” nevezi.¹⁴ Ezen elnevezésből és a német hagyományokból kiindulva Nagy Csongor szerint a „kőkemény” jelzőnek csak szűkítő értelme lehet, ezért maga a „kartell” szó szükségképpen tágabb nála. Nagy Csongor a „kartelljog” szót elsősorban nem a versenykorlátozások egész jogára használja, hanem a versenykorlátozó megállapodások jogára. Ez a Tptv. 11–20. §-át és az EUMSz. 101. cikkét fedi le.¹⁵ A kartelljog elnevezés összefoglaló használata a versenykorlátozások jogára ugyanakkor Tóth Tihamér szerint félrevezető, mert ha a jog maga kartellnek a legsúlyosabb, titkos megállapodásokat nevezi, akkor az egész terület kartelljognak hívása túlzás, mert bűnös színben tünteti fel a jogszerű együttműködések is.¹⁶ Tekintettel arra, hogy a Tptv. 2024. május 10-e óta a 12. §-ban kifejezetten a kartell szűkre szabott definícióját tartalmazza, a kartelljog elnevezést magyar jogi kontextusban inkább csak a szó szoros értelmében vett kartellek joggyakorlatára indokolt szűkíteni. A kartell és a versenykorlátozó megállapodás fogalmi elhatárolásaira a következő fejezetben részletesen visszatérek, a bevezetésben csak a szóhasználat tisztázása volt a cél.

[9] Mindazonáltal a kartellek megkülönböztetése az egyéb horizontális és vertikális versenykorlátozásoktól közgazdaságtani megfontolások alapján versenypolitikai szempontból is indokolt. A szakirodalom és a joggyakorlat a kartelleket szinte egyöntetűen károsnak tartja, mert áremelést és kibocsátás-csökkenést okoznak érdemi hatékonysági előny nélkül. A kartell a versenyár fölé emeli az árat: a fogyasztói többlet egy része a kartelltagokhoz kerül, más része holtteher-veszteségként elvész. A kár azonban nem csak az áron jelentkezik; a kartellek a reklámot, az innovációt, a beruházást és a piacra lépést is befolyásolhatják.¹⁷ A kartell maga is horizontális megállapodás, annak legsúlyosabb, kemény magja. Az enyhébb megítélés a többi, „nem kartell” jellegű horizontális együttműködésre és a vertikális megállapodásokra vonatkozik. A „nem kartell” jellegű, azaz nem cél szerinti horizontális megállapodások keretében megvalósított versenytársi együttműködések célja nem feltétlen a verseny

kikapcsolása, hanem közös érték létrehozása. Ilyen lehet például a közös K+F, a szakosítás, a közös gyártás vagy beszerzés, illetve a szabványosítás. Ezek hatékonysági előnyökkel járhatnak: méretgazdaságossággal, megosztott kockázattal, gyorsabb innovációval. Így a mérlegnek van pozitív oldala is, ezért nem eleve tilosak, hanem hatásuk alapján ítélik meg őket. Erre szolgálnak a horizontális csoportmentességi rendeletek és iránymutatások. Vertikális megállapodások esetén nem versenytársak, hanem a forgalmazási lánc különböző szintjein álló felek kötnek megállapodást, például a gyártó és a forgalmazó. Az érdekeik részben ellentétesek: a gyártónak az az érdeke, hogy a kereskedő olcsón és sokat adjon el, nem pedig az, hogy drágán. A vertikális megkötések ezért gyakran hatékonyságot szolgálnak. Ilyen a kettős árrés kiküszöbölése, a potyautas-probléma kezelése (például a szaktanácsadást nyújtó kereskedő védelme) és a beruházások ösztönzése. Kár jellemzően csak piaci erő mellett keletkezik.

Összegezve a kartell, a horizontális és vertikális megállapodások közötti distinkció a cél és a hatás szerinti korlátozás jogi megkülönböztetésének közgazdasági alapja. A kartell a verseny ellen szól, a horizontális együttműködés a versenytársak között jön létre, de adott esetben értéket teremthet, a vertikális megállapodás pedig a lánc mentén kötetik, és jellemzően a hatékonyságot szolgálja. Minél kevésbé szorítja ki a versenyt és minél több hatékonyságot hoz egy megállapodás, annál enyhébb a versenyjogi megítélése.

2. A versenykorlátozó megállapodás fogalma

[10] A versenykorlátozó megállapodás tilalmát az uniós jogban az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdése a következőképpen szabályozza:

„A belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása, így különösen: a) a beszerzési vagy eladási árak, illetve bármely egyéb üzleti feltétel közvetlen vagy közvetett meghatározása; b) a termelés, az értékesítés, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozása vagy ellenőrzése; c) a piacok vagy a beszerzési források felosztása; d) egyenértékű ügyletek esetén az üzletfelek közötti hátrányos megkülönböztetés alkalmazása, amely az utóbbiakat versenyhátrányba hozza; e) a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a szokásos kereskedelmi gyakorlat szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához.”

[11] Az EUMSZ. 101. cikk (2) bekezdése alapján a 101. cikk alapján tiltott megállapodás vagy döntés semmisnek minősül, amely rendelkezés dogmatikai jelentőségét az adja, hogy a semmisségi szankció kizárólag a megállapodásra és a társulási döntésre vonatkozik, az összehangolt magatartásra nem – ez az egyik legfontosabb gyakorlati következménye a két tényállási forma elhatárolásának, mivel az összehangolt magatartás definíció szerint nem jut el a „megállapodás rendes megkötéséig”.

[12] Ezen túlmenően az EUMSZ. 101. és 102. cikke olyan imperatív rendelkezéseknek minősülnek, amelyeket a nemzeti bíróságoknak hivatalból alkalmazniuk kell.¹⁸ Következésképpen a gyakorlatban a nemzeti versenyhatóságok előtt a versenyfelügyeleti eljárások – a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége esetén – többnyire párhuzamos jogalapon, azaz uniós és a magyar anyagi jogi rendelkezések vizsgálatára indulnak.

[13] A Tptv. 11. § (1) bekezdése a versenykorlátozó megállapodás tilalmát az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdéséhez hasonlóan szabályozza:

„Tilos a vállalkozások közötti megállapodás és összehangolt magatartás, valamint a vállalkozások társadalmi szervezetének, a köztestületnek, az egyesülésnek és más hasonló szervezetnek a döntése (a továbbiakban együtt: megállapodás), amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki.”

[14] A Tptv. fontos szerkezeti sajátossága, hogy a magyar jog a három magatartási formát egyetlen gyűjtőfogalom („megállapodás”) alá vonja, és a tilalmat három szintre bontja: célzat – lehetséges hatás („ilyen hatást fejthet”) – tényleges hatás („illetve fejt ki”). Ez a hármas szerkezet szélesebb, mint az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének „célja vagy hatása” formulája; a magyar joggyakorlat ezt kifejezetten hangsúlyozza. A magyar joggyakorlat szerint „[v]alamely megállapodás versenykorlátozó célúnak tekinthető akkor is, ha célja nem csupán a verseny korlátozása, hanem más, jogszerű célokat is követ.”¹⁹

[15] Mindazonáltal az EUMSZ. 101. cikke és a Tptv. 11. §-a lényegében azonos anyagi jogi gerincét képezi a versenykorlátozó megállapodások jogának, a megállapodás, kartell és összehangolt magatartás összefoglaló elnevezéseként használva a megállapodás fogalmát.

[16] A Tptv. 11. § (2) bekezdése alapján a tilalom „különösen” a következőkre vonatkozik (a)-h) pontok, köztük):

- a) a vételi vagy az eladási árak, valamint az egyéb üzleti feltételek közvetlen vagy közvetett meghatározására;
- b) az előállítás, a forgalmazás, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozására vagy ellenőrzés alatt tartására;
- c) a beszerzési források felosztására, illetve a közülük való választás lehetőségének korlátozására, valamint az üzletfelek meghatározott körének valamely áru beszerzéséből történő kizárására;
- d) a piac felosztására, az értékesítésből történő kizárásra, az értékesítési lehetőségek közötti választás korlátozására;
- f) a piacra lépés akadályozására;
- g) arra az esetre, ha azonos értékű vagy jellegű ügyletek tekintetében az üzletfeleket megkülönböztetik, ideértve olyan árak, fizetési határidők, megkülönböztető eladási vagy vételi feltételek vagy módszerek alkalmazását, amelyek egyes üzletfeleknek hátrányt okoznak a versenyben;
- h) a szerződéskötés olyan kötelezettségek vállalásától történő függővé tételére, amelyek természetüknél fogva, illetve a szokásos szerződési gyakorlatra figyelemmel nem tartoznak a szerződés tárgyához.

[17] A Bizottság 2023. évi Horizontális iránymutatásának²⁰ 14. pontja értelmében „a

megállapodás két vagy több olyan vállalkozásra vonatkozik, amelyek akarategyezségüket fejezik ki az együttműködésre”.

[18] Ugyanakkor a versenyjogi megállapodás nem szerződési jogi kategória, a jogsértés megállapíthatósága szempontjából a megállapodás formája irreleváns, annak nem feltétele írásbeliség.²¹ A GVH Versenytanácsa elvi állásfoglalásában egy fontos további distinkcióra hívja fel a figyelmet: „Versenyjogi szempontból akkor is létrejön egy megállapodás, ha az a polgári jog vagy társasági jog előírásai alapján érvénytelennek bizonyulna.”²²

[19] Ahhoz hogy a versenyjogi jogsértés megállapítható legyen az sem szükséges, hogy a vállalkozásokat a megállapodás végrehajtásának szándéka vezesse²³, továbbá az is közömbös, hogy a szerződés a kérdéses kikötés megsértése esetére tartalmaz-e szankciót, illetve azt ténylegesen betartották-e.²⁴

[20] A joggyakorlat szerint a versenykorlátozó megállapodás tilalmába ütköző törvényi tényállásokat „kizárólag azon versenyellenes magatartásokra kell alkalmazni, amelyeket a vállalkozások saját kezdeményezésükre valószínűsítenek meg. Szükség esetén, ezen rendelkezés alkalmazhatóságáról való döntés érdekében, előzetesen fel kell mérni az egyes állami szabályozás lehetséges hatásait, meg kell állapítani, hogy ez nyitva hagyja-e a lehetőséget, hogy a vállalkozások autonóm magatartása a verseny megakadályozására, korlátozására vagy torzítására vezethessen. [...] Azt a lehetőséget, hogy bizonyos magatartást azért zárjanak ki e rendelkezés hatálya alól, mert az valamely állami rendelkezésre vezethető vissza, a közösségi bíróság megszorítóan alkalmazta.”²⁵

[21] A joggyakorlat szerint a jogsértés megállapíthatósága szempontjából közömbös a résztvevők tudatossága, mivel ilyen tényállási elemet sem az EUMSz., sem a Tpv. nem tartalmaz. „Ennél fogva nincs jelentősége annak, hogy [...] milyen célból vettek részt a tagozati ülésen, és nem értékelhető az sem, hogy volt-e szándékuk a verseny korlátozása vagy sem. A passzív magatartás a jogsértés megállapítása alól nem mentesít, pusztán a jelenlét, az elhangzott információk befogadása már kifejezi a többiekkel való együttműködést, azaz a jogsértésben való részvételt. Amely vállalkozás a közösség sorsában nem akar osztozni, annak erről hangot kell adnia, nyíltan a többiek tudomására kell hozni, hogy a közösségtől elzárkózik, velük nem akar azonosulni. Ilyen nyílt, elzárkózó magatartásra azonban egyik felperes sem hivatkozott, illet nem bizonyított. Ennél fogva az alperesnek nem kellett vizsgálnia és bizonyítania azt, hogy ténylegesen melyik felperes milyen információt, és milyen céllal osztott meg a többiekkel.”²⁶

[22] A joggyakorlat következetes abban is, hogy a versenyjogi jogsértésért való felelősséget objektívnek tekint, ezért nem mentesülhet a felelősség alól a vállalkozás arra való hivatkozással, hogy más szervezeti egységének a felelősségére hivatkozik, tekintve, hogy az ellenőrzési vagy szervezeti működési hiányosságokért való felelősségét másra nem háríthatja. A szervezeti egységek tevékenységének hatékony ellenőrzésének hiánya, az egységek túlzott szabadsága a vállalkozás működésére vezethető vissza.²⁷

[23] Ugyanígy nem eredményezi a jogsértés megállapíthatóságának hiányát valamely jogsértő megbeszélésen jelenlévő vállalkozást képviselő személy képviseleti jogosultságának hiánya sem.²⁸

[24] A versenyjogsértés megállapítása szempontjából az is közömbös, hogy adott esetben a közbeszerzésre vonatkozó szabályozás alapján a Közbeszerzési Döntőbizottság miként értékelte az adott magatartást, mivel a közbeszerzési törvény és „a Tpvt. tárgya egyaránt a gazdasági verseny szereplői magatartásának szabályozása, ám ezt más-más céllal teszik, ezért eltérőek a szabályok és különböznek a szankciók, de az eljáró hatóságok is. Ezek nem keverhetők, össze nem moshatók.”²⁹ A versenyjogi megítélés szempontjából irreleváns továbbá az is, hogy „egy másik hatóság az előtte folyó eljárásban hogyan értékelte ugyanazon vállalkozás egyéb jogszabályon alapuló jogsértését. Nem jogsértő, ha egy piaci magatartás több jogszabályba ütközése miatt párhuzamosan több hatóság jár el saját hatáskörében, de mindegyik a rá vonatkozó rendelkezések alapján szankcionálja ugyanazt a vállalkozást.”³⁰

Összegezve a versenyjogi megállapodás fogalma nem szerződési jogi kategória, hanem a felek együttműködésre irányuló akarategyezsége, ezért a jogsértés megállapítása szempontjából közömbös a megállapodás formája, írásbelisége és polgári jogi érvényessége, a végrehajtási szándék, a szankció kikötése vagy a betartás, sőt a résztvevők tudatossága, képviseleti jogosultsága is, és nyílt elhatárolódás hiányában a passzív részvétel sem mentesít.

2. 1. A kartell

[25] A kartell a versenykorlátozó megállapodások egy szűkebb, legsúlyosabb csoportja. Minden kartell versenykorlátozó megállapodás, de nem minden versenykorlátozó megállapodás kartell. A különbség a felek viszonyában, a korlátozás jellegében és főleg a jogkövetkezményekben van.

[26] A Tpvt. 12. §-a önálló fogalmat ad:

„E törvény alkalmazásában kartell a versenytársak közötti olyan megállapodás vagy összehangolt magatartás, amelynek célja a verseny korlátozása, megakadályozása vagy torzítása, így különösen a vételi vagy eladási árak, valamint az egyéb üzleti feltételek közvetlen vagy közvetett meghatározása, az előállítás vagy a forgalmazás korlátozása, a piac felosztása, ideértve a versenyeztetéssel kapcsolatos összejátszást, az import- vagy exportkorlátozást is.”

[27] Mindezek alapján a kartell lényegében horizontális, cél szerinti versenykorlátozó megállapodás. A kartell versenykorlátozó megállapodásoktól történő megkülönböztetése három elemen nyugszik:

1. Alanyi kör: a kartell kizárólag versenytársak között jöhet létre (horizontális), míg a versenykorlátozó megállapodás vertikális viszonyban is megvalósulhat.
2. A korlátozás jellege: a kartell definíciója szerint a verseny korlátozását célozza, és tipikusan az árrögzítés, a kvótázás, a piac- és vevőfelosztás, illetve az ajánlattételi összejátszás körébe esik; a versenykorlátozó megállapodás lehet hatás szerinti is.
3. Jogkövetkezmények: a kartellre nem alkalmazható a csekély jelentőség, mentesülése gyakorlatilag kizárt, erre épül az engedékenységi politika, és a kártérítési perben a kárvélelem (a magyar jogban 10%-os árhatás-vélelem) szól ellene.

[28] Az Európai Unió Bírósága a European Superleague-ítéletben (C-333/21) kifejezetten háromfokozatú rendszert rajzolt fel: a cél szerinti korlátozások magját elsősorban a horizontális kartellek alkotják; ezen kívül más horizontális megállapodások és egyes társulási döntések is lehetnek cél szerintiek, „anélkül, hogy feltétlenül egyformán károsak lennének”; minden egyéb esetben a hatásokat kell vizsgálni.³¹

[29] A kartell fogalmát európai szinten – az esetjogon kívül – először az ECN engedékenységi mintaprogramja tartalmazta. E szerint kartell a versenytársak közötti, a verseny korlátozását célzó megállapodás és/vagy összehangolt magatartás. Példái: import- és exportkorlátozás, ajánlattételi összejátszás, árak egyeztetése, közös bojkott.³²

[30] A 2014/104/EU ún. kártérítési irányelv³³ 2. cikk 14. pontja a következő definíciót alkalmazza a kartellre:

„két vagy több versenytárs közötti olyan megállapodás vagy összehangolt magatartás, amelynek célja a versenytársak piaci versenyben követett magatartásának összehangolása vagy a verseny releváns tényezőinek befolyásolása többek között, de nem kizárólag olyan magatartás útján, mint a vételi vagy eladási árak vagy egyéb kereskedelmi feltételek – a szellemi tulajdonhoz fűződő jogokra vonatkozókat is ideértve – rögzítése vagy összehangolása, a termelési vagy értékesítési kvóták felosztása, a piac és a vevők felosztása, ideértve az ajánlattételben való összejátszást, az import- vagy exportkorlátozásokat vagy más versenytársak elleni versenyellenes tevékenységeket.”

[31] A titkos kartell a 2019/1/EU ún. ECN+ irányelv³⁴ 2. cikk 12. pontja szerint olyan kartell, amelynek létezését részben vagy egészben eltitkolják.

[32] A magyar és az uniós definíció közös magja a versenytársak közötti koordináció és a versenykorlátozó cél. A magyar szöveg kifejezetten a „célja a verseny korlátozása” fordulatot használja, így a kartell a Tptv. szerint fogalmilag cél szerinti korlátozás.

[33] A szakirodalomban Richard Whish a kartellt a „kemény” horizontális megállapodással azonosítja, és az OECD-definíciót veszi alapul, amely szerint „versenytársak közötti olyan versenyellenes megállapodás, versenyellenes összehangolt magatartás vagy versenyellenes egyéb összehangolás, amelynek célja az árak rögzítése, manipulált ajánlatok tétele (ajánlattételben való összejátszás), termelésekorlátozások vagy kvóták megállapítása, illetve a piacok megosztása vagy felosztása vevők, beszállítók, területek vagy üzletágak felosztása útján.”³⁵ Whish szerint az elhatárolás lényege normatív-gyakorlati alapokon áll, hiszen a kemény kartellek tilalmáról nincs vita, a többi megállapodásnál viszont a versenyellenes és versenyt elősegítő hatások mérlegelése szükséges. Kiemeli, hogy a szankciók célja az elrettentés; a vállalati bírság mellett az egyéni (akár büntetőjogi) felelősség hatékonyabb elrettentést biztosít. Whish a kartellek büntetőjogi szankciója kapcsán megjegyzi: „Elrettentésként kétségtelen, hogy például az Egyesült Államokban a hálaadás napját a család helyett börtönben tölteni nagyobb elrettentő hatással bír, mint egy vállalati bírság kiszabása, bármilyen magas legyen is az a bírság.”³⁶

[34] Wouter Wils az EUMSZ 101. cikkéből indul ki. Ez tiltja a vállalkozások közötti, a tagállamok közötti kereskedelmet érintő olyan megállapodásokat és összehangolt magatartásokat, amelyek korlátozzák a versenyt, és nincs „kiegyensúlyozó erényük” (redeeming virtue). A

tiltott megállapodások egyik fontos alcsoportjának a titkos kartelleket tekinti, amelyeket az uniós jogalkotó „a versenyjog legsúlyosabb megsértésének” minősít.³⁷ Wils az 1986 óta hozott összes bizottsági kartellhatározatot áttekintette, és egyikben sem talált erőfölényes vállalatot. Magyarázata szerint az erőfölényes cégnek nincs szüksége kartellre, mert egyoldalú magatartással is versenyellenes eredményt érhet el. Wils tehát jogilag a versenytársak közötti, horizontális, jellemzően titkos „kemény” megállapodásokat tekinti kartellnek. Közgazdaságilag pedig olyan kollektív szervezetnek látja, amelyet a bírságotól és az engedékenységi programmal belülről lehet gyengíteni.³⁸

[35] A kartellt tehát két ismerv különbözteti meg a többi megállapodástól. Egyrészt horizontális, azaz csak versenytársak között jöhet létre. Másrészt cél szerinti, ily módon a kartell már definíciója szerint a verseny korlátozását célozza, és jellemzően a „kemény” (hardcore) gyakorlatokat jelenti. A hatást ezért nem kell bizonyítani.

[36] A kartellnek nem minősülő versenykorlátozó megállapodások mentesülnek a tilalom alól, ha a felek együttes, illetve egyedi piaci részesedése versenytársak esetén 10%, nem versenytársak esetén 15% alatt marad (Tpvt. 13. § (2) bekezdés). A kartellre ez a menedék nem alkalmazható: a Tpvt. 13. § (3) bekezdése kifejezetten kizárja, az uniós jogban pedig ugyanezt mondja ki az Expedia-ítélet³⁹ és a de minimis közlemény 13. pontja.⁴⁰ A kartell tehát kis piaci részesedés mellett is tilos.

[37] Az uniós joggyakorlat szerint elviekben nincs olyan versenyellenes magatartás, amely – bármekkora is a piaci hatása – ne mentesülhetne, amennyiben a 101. cikk (3) bekezdésének minden feltétele teljesül.⁴¹ A gyakorlatban viszont a négy együttes feltétel (hatékonyságjavulás, méltányos részesedés a fogyasztóknak, a korlátozás nélkülözhetetlensége, a verseny ki nem zárása) kartelleknél szinte soha nem teljesül.

[38] Mindezek alapján nem vonhatók a kartell fogalma alá a vertikális megállapodások, például a kizárólagos forgalmazás, a versenytilalmi kikötés vagy a szelektív forgalmazás. Vertikális viszonyban még a súlyos korlátozás sem kartell a fenti definíció szerint. Ilyen például a viszonteladási ár rögzítése, mert a felek nem versenytársak. Ugyanígy nem minősíthető kartellnak a versenytársak közötti, de nem kőkemény, nem cél szerinti versenykorlátozó együttműködések, például a közös kutatás-fejlesztés, közös beszerzés, szabványosítás, termelési megállapodások. Ezek csak akkor tilosak, ha hatásukban korlátozzák a versenyt, és nem teljesítik a mentesülési feltételeket.

[39] Paradox módon a súlyosabb kartelljogsértés kínál kedvezőbb kiszállási lehetőséget. A Tpvt. 78/A. §-a szerinti engedékenységi program a kartellre (és az árrögzítésre irányuló más megállapodásra) vonatkozik, uniós szinten pedig a titkos kartellekre. Az egyéb megállapodásoknál főszabály szerint nem alkalmazható. Az indokot maga a Bizottság adja meg: a titkos kartelleket „jellegükénél fogva [...] gyakran nehéz felderíteni és vizsgálatot folytatni ellenük a hozzájuk tartozó vállalatok vagy egyének együttműködése nélkül”, a fogyasztók érdeke a kartellek felderítéséhez pedig nagyobb, mint az együttműködő vállalkozások megbírságolásához fűződő érdek.⁴²

[40] Ugyanakkor a magánjogi jogérvényesítés terén a kartell károsultja bizonyítási előnyben van: a 2014/104/EU irányelv 17. cikk (2) bekezdése kárvédelmet ír elő, a magyar jog pedig a

Tpvt. 88/G. § (6) bekezdésében 10%-os árhatás-vélelmet állít fel. Egyéb megállapodásnál nincs vélelem, a kárt a felperesnek kell bizonyítania.

[41] A legélesebb választóvonal mindazonáltal büntetőjog területén érvényesül, hiszen a Btk. 420. §-a büntetni rendeli a versenyt korlátozó megállapodást közbeszerzési és koncessziós eljárásban. Az egyéb versenykorlátozó megállapodás nem büntetendő.

[42] A kartell minősítése szempontjából több határeset is azonosítható. Richard Whish ilyen határesetnek tartja az információcserét is, amelynek több válfaja lehetséges, példának okáért az információcsere lehet egy kartell része vagy önmagában cél szerinti korlátozás, de lehet ártalmatlan is.⁴³

[43] Ugyanilyen határesetet képez az ún. hub-and-spoke jogsértés, amely vertikális kapcsolatokon keresztül valósít meg horizontális összejátszást. Tóth András a hub-and-spoke kartellt egy piac versenytársai (a „küllők”) közötti megállapodásként vagy összehangolt magatartásként azonosítja, amelyet vertikálisan kapcsolódó közvetítő (a „központ”) koordinálja, többnyire információcserével. A hagyományos kartelltől abban tér el, hogy a versenytársak nem kommunikálnak egymással közvetlenül. A kommunikáció kétoldalú cseréken át zajlik a csomópont (például egy közös szállító) és a küllők (például kiskereskedők) között. A vertikális információcsere általában a versenyt segíti. Ezért nehéz elhatárolni a jogszerű kapcsolattartást a közvetett horizontális összejátszástól. Emiatt a kicserélt információ stratégiai jellege itt nem lehet döntő ismerv. A hatóságnak a horizontális versenykorlátozásra irányuló szándékot vagy más többlet-tényállási körülményt kell bizonyítania. Ezért ritkák az ilyen ügyek. Tóth András megemlíti, hogy a GVH 2018-ban meg is szüntette az erre vonatkozó eljárását.⁴⁴

[44] Tömörkény István a XIX-XX. század fordulóján alkotó író, néprajzkutató, múzeumigazgató, Favágók című novellájának⁴⁵ kartellábrázolása valósághűen mutatja be a kartellek többségének emberi oldalát. A novellában bemutatott kartell érdekérvényesítő körébe tartozó hivatásos favágók csoportja a következőképpen gondolkodik a kartell létjogosultságáról: „Legyen rendes munka, de kartellben. Senki olcsóbban favágást ne vállaljon, mint más. Ebbe legyenek beleállapodva. És mondassák ki a legnagyobb szégyen, ami csak embert érhet, hogy aki az állapodást megszegi, azt szemközt lehessen köpni.” A novella cselekménye szerint az elbeszélő házánál, a szomszédos házakkal közös megegyezés alapján, három idős, becsületes favágó dolgozik, akiket a háziak beosztva, kis adagokban adott munkával tartanak el; egy kemény télen a hivatásos favágók kartellje „árulókat” keres, betörnek az udvarra, de amikor meglátják a görnyedt, négykézláb a pincéből felmászó időseket, szótlanul segítenek nekik lehordani a nehezebb hasábokat. Tömörkény novellája a kartellt a megélhetést védő szolidaritás és a kirekesztő érdekérvényesítés feszültségében ábrázolja: a munkadíjak egységesítésének érthető igénye akkor válik erkölcsileg problematikuská, amikor a szövetség kívülállókra is ki akarja terjeszteni hatalmát. A novellában elhangzó „Mink vagyunk a kartell. A kartell parancsol” kijelentés ironikusan leplezi le az összefogás önkényes hatalmi igényét. A novella lényege az egyszerű emberek csendes szolidaritása és könyörülete, amely legyőzi az érdekvédelem merev szabályait.

[45] A novellában a kartell a versenytársak közötti minimálár-rögzítésre, a megállapodás egyesületi úton történő kikényszerítésére és a kívülállók megbélyegzésére épül. Ez a

magatartás a hatályos versenyjog szerint a cél alapján versenykorlátozó megállapodások körébe tartozik, ezért a mű erkölcsi alapú konfliktusfeloldása jogi mércéül közvetlenül a mai modern versenyjogban nem szolgálhat. A résztvevők utólagos belátása, illetve a különösen kiszolgáltatott piaci szereplőkkel szemben tanúsított kímélet a jogsértés megvalósulását nem érinti. Az ilyen megállapodás sem az árháború elkerülésére való hivatkozással, sem egyedi mentesítés útján nem igazolható.⁴⁶ A műben megjelenő méltányossági szempont a modern versenyjogban intézményesített formában érvényesül. Ennek eszközei az önkéntes visszalépést előmozdító engedékenységi és kötelezettségvállalási eljárások, a szankcionálás arányosságának követelménye, valamint a szociálpolitikai célokat befogadó, szűken értelmezett kivételek. Ez utóbbiak közül kiemelkedő jelentőségű az Európai Bíróság által a C-67/96. számú Albany-ügyben kialakított kivétel. Eszerint a munkáltatói és munkavállalói érdekképviseltek között kollektív tárgyalás keretében, a munka- és foglalkoztatási feltételek javítása céljából létrejött megállapodások „természetüknél és céljuknál fogva” nem tartoznak a kartelltilalom (jelenleg az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése) hatálya alá, mivel e szociálpolitikai célok megvalósulását a versenyszabályok alkalmazása súlyosan veszélyeztetné.⁴⁷ A kivétel személyi hatálya a Bíróság gyakorlata szerint a munkaviszonyra korlátozódik, ezért az önálló szolgáltatók közötti árrögzítésre főszabály szerint nem terjed ki.⁴⁸ Az Európai Bizottság 2022-ben elfogadott iránymutatása e megközelítést korlátozott mértékben kiterjesztette a gyenge alkupozícióban lévő önfoglalkoztatók munkafeltételeire. A fogyasztókkal szemben alkalmazott árak összehangolását azonban továbbra is kívül rekeszti a kivétel alkalmazási körén.⁴⁹ Mindebből az következik, hogy a versenyjog nem támaszkodhat a piaci szereplők esetleges és részleges erkölcsi önkorlátozására. Az irodalmi műben eseti gesztusként megjelenő méltányosság a jogrendben kizárólag normatív kivétel, illetve arányos jogalkalmazás formájában nyerhet tartós érvényt.

Összegezve a kartell versenytársak titkos, cél szerinti összejátszása, amelynél a hatást nem kell bizonyítani, a csekély jelentőség nem véd, mentesülés gyakorlatilag nincs, a szankciók viszont – a vélelmezett kártól a büntetőjogig – a legszigorúbbak; az egyéb versenykorlátozó megállapodás ezzel szemben gyakran nyílt, üzletileg indokolható, és a jog számos kiutat kínál számára.

2. 2. Megállapodás az uniós joggyakorlatban

[46] Az alábbiakban sorra veszem, hogy az uniós joggyakorlat miként pontosította a versenykorlátozó megállapodás megállapíthatóságának kritériumrendszerét.

[47] Az uniós joggyakorlat egyértelművé teszi, hogy a versenykorlátozó megállapodás kifejezésének szándéka a jogsértés megállapítása szempontjából formai kötöttségtől mentes. E tekintetben „[a] szándék kifejezésének formájára vonatkozóan elég az, ha a felek arra vonatkozó szándékukat kinyilvánítják, hogy a szándékuknak megfelelően fognak viselkedni a piacon és nem szükséges az, hogy a szándék kinyilvánítása a nemzeti jog szerint érvényes és kötelező szerződés formáját öltse. [...] A megállapodás fogalma legalább két fél akaratának találkozására összpontosul, az akarat kinyilvánításának formája nem fontos mindaddig, amíg az a felek szándékának hiteles kifejeződése.”⁵⁰

[48] A versenykorlátozási szándék formai kötöttségének hiánya nem jelenti ugyanakkor azt, hogy a felek akarategységét,⁵¹ szándékegységét⁵² legalább oly módon ne kellene bizonyítania a versenyhatóságnak, azaz ahhoz, hogy a megállapodás „hallgatólagos elfogadással megkötöttek minősüljön, szükséges az, hogy egyik fél akaratnyilatkozatával felhívja a másik felet egy versenykorlátozó cél együttes – akár kifejezett, akár beleértett – elérésére. Ezt abban az esetben különösen alkalmazni kell, ha a megállapodás első ránézésre nem áll a másik szerződő fél érdekében.”⁵³

[49] Az uniós joggyakorlat szerint tehát a versenykorlátozó „megállapodás fogalma arra összpontosít, hogy legalább két fél összeegyezteti-e a szándékait. Következésképpen amennyiben egy döntése a vállalkozás egyoldalú magatartásának tekinthető, e döntésre nem vonatkozik e cikk szerinti tilalom.”⁵⁴

[50] Az uniós tilalom kiindulópontja mindazonáltal az, hogy „minden gazdasági szereplőnek önállóan kell meghatározni a közös piacon folytatni kívánt kereskedelmi politikáját. Ha ez az önállósági követelmény nem zárja ki azt, hogy a gazdasági szereplők racionálisan alkalmazkodjanak versenytársaik megfigyelt vagy várható magatartásához, azt szigorúan tiltja, hogy ezek a szereplők közvetlenül vagy közvetve felvegyék egymással a kapcsolatot, azzal a céllal vagy hatással, hogy egy tényleges vagy lehetséges versenytárs piaci magatartását befolyásolják, vagy hogy egy ilyen versenytársnak felfedjék az általuk elhatározott vagy tanúsítani kívánt piaci magatartást.”⁵⁵

[51] Az akarategység, szándékegység, mint a versenykorlátozó megállapodás kötelező fogalmi elemének nélkülözhetetlenségére jó példa a Bayer ügy.⁵⁶

[52] A Bayer ügy tényállása szerint a Bayer Adalat nevű szív- és érrendszeri gyógyszerének párhuzamos importja Spanyolországból és Franciaországból az Egyesült Királyságba jelentős árelőnyt hordozott. A Bayer nemzeti leányvállalatai csökkentették a spanyol és francia nagykereskedők felé a szállított mennyiségeket, hogy a párhuzamos exportot gátolják. A Bizottság ezt a nagykereskedőkkel kötött exporttilalmi megállapodásnak minősítette. Az Elsőfokú Bíróság megsemmisítette a bizottsági határozatot, mert a kétoldalúság (akarategyezség) hiányában egyoldalú magatartás nem esik az EKSz. 85. cikk (1) bekezdésének (jelenleg EUMSz. 101. cikk (1) bekezdése) hatálya alá. A releváns pontok (64., 66., 67., 68.) szerint a 85. cikk (1) bekezdése alkalmazása „kizárólag a legalább két fél magatartásának egyeztetésére” korlátozódik, és a kifejezett vagy hallgatólagos akarategyezség bizonyítása elengedhetetlen. Az ítélet jelentősége, hogy a Bayer ügy vonja meg az egyoldalú magatartás és a versenyjogi megállapodás közötti határvonalat: a gyártó által egyoldalúan bevezetett és a viszonteladók által tényleges elfogadás nélkül elszenvedett intézkedés nem megállapodás. Ez a vertikális megállapodások megítélése szempontjából alapvető. A Bíróság a későbbiekben elutasította a Bizottság és a német importőrszövetség fellebbezését, és helybenhagyta az Elsőfokú Bíróság ítéletét. A 88., 97., 100–103., 110., 141. és 142. pontok szerint: - a megállapodás megállapításához a felek akarategyezségének kifejezett vagy hallgatólagos megnyilvánulása szükséges; - a gyártó egyoldalú politikájához való pusztán viszonteladói „alkalmazkodás” (a szállítási korlátozás elfogadása, hogy az üzleti kapcsolat fennmaradjon) nem minősül hallgatólagos beleegyezésnek; - a Bizottságnak azt kell bizonyítania, hogy a viszonteladók a gyártó versenykorlátozó céljához csatlakoztak.⁵⁷

[53] A gyakorlatban ugyanakkor a jogsértés minősítése inkább a cél, illetve hatásalapú megközelítésen áll vagy bukik, vagyis egy megállapodás versenykorlátozó jellegének megállapítása során lényegében annak van jelentősége, hogy az céljában vagy hatásában versenykorlátozó, ezért a versenyhatóságok bizonyítási eljárásának is ezen kritériumra kell fókuszálnia.

[54] A cél szerinti korlátozás dogmatikai alapját a Beef Industry Development Society-ügy⁵⁸ rögzítette: a vállalkozások közötti összejátszás bizonyos formái „természetüknél fogva” károsak a verseny megfelelő működésére. A Bíróság egyúttal azt is kimondta, hogy a megállapodás jogszerű céljai – az ügyben egy ágazati válság kezelése – nem zárják ki a cél szerinti minősítést. A felek szubjektív, akár méltányolható szándéka tehát nem menti a természeténél fogva versenyellenes megállapodást. A Cartes Bancaires-ítélet⁵⁹ ezt a gondolatot a „kellő mértékű versenysérelem” kritériumává formálta (49–53. pont). A Bíróság szerint a tapasztalat azt mutatja, hogy a kartellek útján megvalósuló horizontális árrögzítés termeléscsökkenéshez és áremelkedéshez vezet (51. pont) – ezért nincs szükség a hatások vizsgálatára. Ugyanez az ítélet hangsúlyozta azt is, hogy a cél szerinti korlátozás fogalmát megszorítóan kell értelmezni (58. pont).

[55] Egy magyar ügy kapcsán indult előzetes döntéshozatali eljárásban hozott Budapest Bank-ítélet⁶⁰ továbbítte ezt a gondolatmenetet. A Bíróság a „tapasztalatot” tette meg a cél szerinti minősítés kulcsává (35–37. pont): a hatásvizsgálat mellőzését az a tapasztalat igazolja, hogy bizonyos megállapodástípusok jellegüknél fogva károsak a versenyre. Az ítélet két további tételt is megfogalmazott. Egyrészt ugyanaz a magatartás egyszerre lehet cél és hatás szerinti korlátozás (40–44. pont), a két minősítés tehát nem zárja ki egymást. Másrészt a Bíróság itt is megerősítette a megszorító értelmezés követelményét (54. pont).

[56] A legújabb összegzést a European Superleague-ítélet⁶¹ adja (161–167. pont). A Bíróság ismét kimondta, hogy a cél szerinti korlátozást szigorúan kell értelmezni (161–162. pont), és hogy ebbe a körbe „elsősorban” a horizontális kartellek tartoznak (163. pont). Más horizontális megállapodások is lehetnek cél szerintiek, anélkül hogy a kartellekkel „egyformán károsak” lennének (164. pont). A minősítéshez a megállapodás tartalmát, gazdasági és jogi környezetét, valamint céljait kell vizsgálni (165–167. pont).

[57] A GlaxoSmithKline-ítélet⁶² a védett jogi tárgy oldaláról zárja a kört: a 101. cikk nemcsak a versenytársak vagy a fogyasztók érdekeit, hanem a piac szerkezetét és a versenyt mint olyat is védi. Ebből következik, hogy a cél szerinti minősítéshez nem kell kimutatni, hogy a fogyasztók előnyöket veszítettek (63. pont).

[58] A cél szerinti korlátozás mindazonáltal nem csak a horizontális viszonyokban értelmezhető. A szintén magyar Allianz Hungária-ügyben⁶³ a Bíróság elismerte, hogy a vertikális megállapodás „természeténél fogva gyakran kevésbé káros”, mint a horizontális, mégis lehet cél szerinti korlátozás (43. pont). A minősítéshez elegendő, ha a megállapodás potenciálisan negatív hatást gyakorolhat a versenyre (38. pont); a tényleges hatás bizonyítása nem szükséges. A Super Bock-ítélet⁶⁴ ugyanakkor egyértelművé tette, hogy a vertikális viszonyban sincs automatizmus. A kellő mértékű sérelem kritériuma horizontális és vertikális megállapodásnál egyaránt döntő (34. pont), ezért még a minimális viszonteladási ár rögzítése is csak e vizsgálat elvégzése után minősülhet cél szerinti korlátozásnak (43. pont).

Összegezve az uniós joggyakorlat szerint a versenykorlátozó megállapodáshoz nem kell formai kötöttség: elég, ha legalább két fél akarata hitelesen találkozik, akár hallgatólagosan is, és a felek szerint fognak viselkedni a piacon. Ezt az akarategységet a versenyhatóságnak bizonyítania kell, mert az egyoldalú magatartás nem esik a tilalom alá. A Bayer-ügy szerint az sem megállapodás, ha a viszonteladó pusztán alkalmazkodással tűri a gyártó egyoldalú intézkedését. A gyakorlatban azonban a minősítés főként azon múlik, hogy a megállapodás célja vagy hatása korlátozza-e a versenyt. A cél szerinti korlátozás magját a tapasztalat alapján „természetüknél fogva” káros horizontális kartellek alkotják, amelyek hatását nem kell vizsgálni, és amelyeket jogszerű céljuk sem ment, de a kategóriát szigorúan kell értelmezni: más horizontális és vertikális megállapodás csak akkor tartozik ide, ha tartalma, gazdasági és jogi környezete és célja alapján kellő mértékben sérti a versenyt.

2. 3. Megállapodás a magyar joggyakorlatban

[59] Tekintettel arra, hogy a GVH-nak az általa indított versenyfelügyeleti eljárások során – a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége esetén – a Tanács 1/2003/EK rendelete⁶⁵ értelmében kötelezően alkalmaznia kell az EUMSZ. 101. cikkét, nyilvánvalóan formálta a nemzeti versenyhatóság joggyakorlatát az uniós versenyjog.

[60] A Tptv. 11. § (1) bekezdése – az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésével összhangban – tiltja a vállalkozások közötti megállapodást, összehangolt magatartást és a vállalkozások társulásának döntését, „amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki”. A tilalom tehát horizontális és vertikális megállapodásokra, cél és hatás szerinti korlátozásra egyaránt kiterjed; a (2) bekezdés példálózó felsorolást tartalmaz.

[61] A gyakorlat szerint egyrészt a Tptv. 11. § (2) bekezdésében szereplő „különösen” szó arra utal, hogy az a)-h) pontok exemplifikatív felsorolását adják a tilalomba ütköző magatartásoknak. Másrészt a versenykorlátozás megvalósítható „a felsorolásban nem szereplő magatartások valamelyikével, és megvalósulhat a felsorolásban szereplő több magatartás együttes kifejtésével is.”⁶⁶

[62] A GVH honlapján nemcsak a GVH határozatainak felülvizsgálatára indult közigazgatási perekben hozott ítéletek érhetők el, hanem évente egységes szerkezetben közzéteszi a Versenytanács elvi jelentőségű döntéseit is, amelyek közül az alábbi elvi jelentőségű megállapítások emelhetők ki a megállapodás értelmezésével összefüggésben.

[63] A 11.1. számú elvi állásfoglalás szerint „[e]gy magatartás megítélése nem függ attól, hogy az megállapodás vagy összehangolt magatartás, vagy mindkettő eredményeként alakult-e ki.”⁶⁷ A 11.33. számú elvi állásfoglalás egy vertikális megállapodás vonatkozásában rögzítette, hogy „[n]incs helye versenyjogsértés megállapításának, ha két vállalkozás közötti szerződéstervezet tárgyalásakor rögzítődik ugyan versenykorlátozóként is értelmezhető

kijelentés, de utóbb sem a szerződés szövege, sem annak tényleges alkalmazása nem támasztja alá a verseny korlátozását.”⁶⁸

[64] A magyar joggyakorlat is teljesítettnek látja a versenykorlátozó megállapodás kritériumait abban az esetben, ha egy vállalkozás „a versenytársai megbeszélésén részt vett, a piaci status quoval kapcsolatos álláspontját kifejtette, az általa követendő magatartást versenytársai elé tárta. Ily módon a résztvevők számára a piac „átláthatóvá” vált, a versenyhez szükséges feltételek sérültek.”⁶⁹

[65] A GVH bíróságok által is megerősített gyakorlata szerint a magyar jog szerint is követelmény, hogy a vállalkozások piaci döntéseiket önállóan hozzák meg, mellőzve a versenytársaikkal akarategységben tanúsított piaci magatartást. Következésképpen ennek alapján „[k]izárt a vállalkozás által követendő piaci magatartás versenytársak tudomására hozása is.”⁷⁰

[66] A magyar gyakorlatban mindazonáltal már igen ritka, hogy írásbeli megállapodás képezze egy versenykorlátozás közvetlen bizonyítékát, ebből kifolyólag „[a]z a körülmény, hogy a közös akaratelhatározás, ajánlás, vagy netán más elnevezéssel jelenik meg, nem tekinthető lényegi elemnek. Amennyiben ugyanis a szándékegység bármilyen névvel illetett kinyilvánítása révén képes hatni a gazdasági versenyre, úgy a konkrét formai megnevezés már jelentőség nélküli.”⁷¹

[67] Közvetlen írásbeli bizonyíték hiányában a gyakorlat kimunkálta, hogy „a feltárt tények és a vállalkozások utóbb tanúsított magatartása egy adott logikai láncolat mentén együttesen igazolhatják a versenyjogsértés elkövetését. Ezért nincs perbeli relevanciája annak, hogy az utóbb bekövetkezett események nem teljes körűen fedik le a feljegyzésekben vázolt megállapodásokat, egyes esetekben a vállalkozásokon kívül eső objektív okok (de akár a vállalkozások közötti újabb, fel nem tárt megbeszélésen) azt megváltoztatták.”⁷² Következésképpen közvetett bizonyítékok alapján sem kizárt egy jogsértő magatartás megállapítása, amennyiben azok olyan logikai láncot alkotnak, amelynek révén a jogsértés elkövetését tanúsítják.⁷³ A gyakorlat szerint annak sincs akadálya, hogy közvetlen írásos bizonyíték hiányában a versenyhatóság egy forrásból származó bizonyítékokkal igazolja a jogsértés elkövetését, azonban ezeket más bizonyítékkal alá kell támasztania.⁷⁴

[68] A fentebb azonosított gyakorlati megközelítés érvényesült az egyik legismertebb magyar versenyügyként nyilvántartott ún. autópályakartell ügyben. A GVH 2004-ben hozott határozatában megállapította, hogy az eljárás alá vont útépítő vállalkozások megsértették a Tpt. 11. § (1) bekezdését és (2) bekezdés a), d) és e) pontját, mert felosztották egymás között a Nemzeti Autópálya Rt. 2002-es közbeszerzési eljárásaiban meghirdetett autópálya-építési munkákat.⁷⁵ Az ügy tényállása szerint a vállalkozások előzetesen kijelölték a nyerteseket és a helyezetteket, egyeztették a beadási árakat és a versenytársak alvállalkozói bevonását, a verseny bizonytalanságának kiiktatása céljából. A döntő bizonyíték az egyik eljárás alá vont ügyvezetőjének kézírásos feljegyzése volt. A Versenytanács a jogsértést kőkemény ár- és piacfelosztó kartellként, közpénzek érintettségére tekintettel súlyosító körülmény mellett értékelte. A Legfelsőbb Bíróság ítéletével a határozatot helybenhagyó jogerős ítéletet hatályában fenntartotta, és kimondta, hogy a más versenyfelügyeleti eljárásban jogszerűen beszerzett iratok bizonyítékként felhasználhatók.⁷⁶

Mindezek alapján összegzésképpen megállapítható, hogy a magyar versenyjogi gyakorlatot erősen formálta az uniós jog, mert az 1/2003/EK rendelet alapján a GVH köteles alkalmazni az EUMSZ 101. cikkét, ha az ügy a tagállamok közötti kereskedelmet érinti. A Tpv. 11. §-a ennek megfelelően a megállapodás formájától függetlenül tiltja a cél vagy hatás szerinti versenykorlátozást, horizontális és vertikális viszonyban egyaránt, a (2) bekezdés pedig csak példálózó felsorolás. A gyakorlat a vállalkozások önálló piaci döntéshozatalát követeli meg, így már az is jogsértő, ha valaki a követendő piaci magatartását versenytársai tudomására hozza, a jogsértés pedig írásbeli megállapodás híján logikai láncot alkotó közvetett bizonyítékokkal is igazolható.

3. Összehangolt magatartás

[69] A Bizottság 2023. évi Horizontális iránymutatásának 14. Pontja kifejezetten tartalmazza az összehangolt magatartás meghatározását.⁷⁷ Eszerint: “Az összehangolt magatartás a vállalkozások közötti egyeztetés olyan formája, amelynek során nem kötnek kifejezetten megállapodást, ám a kockázatokkal teli versenyt tudatosan helyettesítik a gyakorlati együttműködéssel. Az összehangolt magatartás fogalma az érintett vállalkozások közötti egyeztetésen kívül magában foglalja az ezen egyeztetésnek megfelelő piaci magatartást is, és az e két tényező közötti okozati összefüggést.”

[70] A Horizontális iránymutatásban szereplő definíció az Európai Bíróság esetjogában kimunkált gyakorlaton alapul. Az esetjog három konjunktív feltételhez köti az összehangolt magatartás megállapíthatóságát, amikor akként fogalmaz, hogy „[a]z összehangolt magatartás a vállalkozások közötti egyeztetésen túl feltételezi az ezen összejátszást követő piaci magatartást, valamint a kettő közötti okozati összefüggést.”⁷⁸

[71] Az Anic-ítélet szerint a megállapodás és az összehangolt magatartás szubjektív szempontból „ugyanolyan természetű összejátszási formákat” ragad meg, amelyek „csak intenzitásukban és megjelenési formájukban különböznek egymástól”.

[72] Az összehangolt magatartás megállapodástól történő különbözősége többek között abban ragadható meg, hogy a megállapodás lényege a felek akarategyezsége, míg az összehangolt magatartás ennél lazább: a vállalkozások tudatosan egyeztetnek, de formális megállapodás, akarategyezség nélkül.

[73] Az Anic-ítélet szerint a megállapodás és az összehangolt magatartás fogalma részben eltérő elemeket tartalmaz, de nem összeegyeztethetetlenek egymással. A Bizottságnak ezért nem kell minden egyes magatartást kizárólag az egyik vagy a másik kategóriába sorolnia: egy összetett jogsértés egyes elemei elsősorban megállapodásnak, mások összehangolt magatartásnak minősíthetők.

[74] A joggyakorlat szerint “az összehangolt magatartás megállapítása érdekében tehát nem szükséges azt bizonyítani, hogy a kérdéses versenytárs egy vagy több versenytárs tekintetében

kifejezetten elkötelezte magát valamely magatartás tanúsítása mellett, vagy hogy a versenytársak együttesen meghatározták a jövőbeli piaci magatartásukat. Elegendő, hogy a versenytárs a szándéknyilatkozatán keresztül elosztatta, de legalábbis lényegesen csökkentette a részéről a jövőben elvárható magatartást illető bizonytalanságot. Másrészt noha a kartell résztvevői részéről a kartell megszüntetésére irányuló kölcsönös szándéknyilatkozat a megszűnésnek nem feltétele, mindazonáltal amennyiben valamely vállalkozás részt vesz – akár anélkül, hogy azt aktívan tenné – a vállalkozások közötti, versenyellenes céllal megtartott találkozókra, és nem határolódik el nyilvánosan azok tartalmától, ezáltal a többi résztvevő számára azt sugallva, hogy a találkozók eredményét elfogadja és ahhoz tartja magát, akkor bizonyítottan kell tekinteni, hogy az e találkozók eredményeképpen létrejött kartellben részt vesz. [...] [F]eltételezni kell az ellenkező bizonyításáig, hogy az érdekelt gazdasági szereplőket terheli annak bizonyítása, hogy a megállapodásban részt vevő, a piacon tevékeny vállalkozások a versenytársaikkal kicserélt információkat figyelembe veszik a piaci magatartásuk meghatározásakor. Fokozottan érvényes ez arra az esetre, ha az összehangolt magatartás rendszeres alapon és hosszú távon valósult meg.”⁷⁹

[75] Az információcsere azt jelenti, hogy tényleges vagy potenciális versenytársak adatot vagy információt osztanak meg egymással, amely versenykorlátozó jelleg esetén főszabályként az összehangolt magatartás egy megvalósulása. Sem az EUMSZ, sem a Tpv. nem definiálja, a Bizottság a 2023. évi Horizontális iránymutatás 6. fejezetében foglalkozik az információcsere meghatározásával.

[76] A 2023. évi Horizontális iránymutatás a korábbi 2011. évi iránymutatáshoz képest több ponton tágítja, illetve pontosítja az információcsere értékelésének kereteit. A 367. pont az „információ” fogalmát kiterjeszti: a nyers, nem rendszerezett digitális tartalmakra, az előfeldolgozott és validált adatokra, a manipulált adatokra, valamint bármely más, akár nem digitális információra is. Ezzel a fejezet hatálya a fizikai információmegosztásra és a digitális adatmegosztásra egyaránt kiterjed, a közös adattárakat is beleértve. A 368. pont a közvetett információcsere csatornáit közé kifejezetten felveszi a szolgáltatót, a platformot, az online eszközt és az algoritmust, valamint a honlapot és a sajtóközleményt. A fejezet alkalmazását a márkán belüli és a márkák közötti versenytársakra egyaránt előírja. A 369. pont a más horizontális együttműködési megállapodás keretében folytatott információcsere megítélését az objektív szükségesség és az arányosság követelményéhez köti, a MasterCard-ítéletre hivatkozva.⁸⁰ Az ezen túlterjeszkedő információcsere önálló értékelés tárgya. A 370. pont a vertikális összefüggésben folytatott információcsere csoportmentességének feltételeit rögzíti.⁸¹

[77] Az EUMSZ 101. cikk (2) bekezdése szerint „[a]z e cikk alapján tiltott megállapodás vagy döntés semmis”. A rendelkezés szövege az összehangolt magatartást nem említi. A Tpv. önálló semmisségi szabályt nem tartalmaz. A 11. § (3) bekezdése szerint a törvény által a tilalom megszegéséhez fűzött jogkövetkezményeket együttesen kell alkalmazni a Ptk.-ban a jogszabályba ütköző szerződésre előírt jogkövetkezményekkel. A Ptk. 6:95. §-a szerint semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz; más jogkövetkezmény mellett is semmis azonban a szerződés, ha a jogszabály ezt külön kimondja, vagy ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása. A versenyjogi bírság tehát nem zárja ki a semmisséget, hiszen a Tpv. 11. §-a éppen

a versenykorlátozó joghatás elérését tiltja. A magyar jogban a semmisség így a Ptk.-n keresztül érvényesül, és szerződést, azaz jogügyletet feltételez. Bár a Tpv. 11. § (1) bekezdése az összehangolt magatartást is a „megállapodás” gyűjtőfogalma alá vonja, ez a tilalom és a közigazgatási jogkövetkezmények szempontjából bír jelentőséggel. Az összehangolt magatartás akarategyezség, vagyis szerződés nélküli tudatos egyeztetés, ezért nincs olyan jogügylet, amelynek semmisségét meg lehetne állapítani. Az eredmény így az uniós joggal azonos: a semmisség gyakorlatilag a jogügyleti formát öltő megállapodást érinti, az összehangolt magatartás esetén pedig a jogkövetkezmények közül a bírság és a kártérítés marad.

[78] Mindazonáltal a megállapodás és az összehangolt magatartás elhatárolásának gyakorlati következménye korlátozott. A GVH Versenytanácsának elvi jelentőségű megállapítása kifejezetten kimondja: „Egy magatartás megítélése nem függ attól, hogy az megállapodás vagy összehangolt magatartás, vagy mindkettő eredményeként alakult-e ki.”⁸² Az uniós jogban ugyanezt az Anic-ítélet 132. pontja rögzíti: a Bizottságnak nem kell minden feltárt magatartást megállapodásként vagy összehangolt magatartásként minősítenie.

[79] A megállapodás és az összehangolt magatartás ugyanannak az összejátszásnak két, intenzitásában eltérő formája. A megállapodáshoz elég az akarategyezség, az összehangolt magatartáshoz egyeztetés, piaci magatartás és okozati összefüggés kell; a semmisség – az uniós jogban az EUMSZ 101. cikk (2) bekezdése, a magyar jogban a Tpv. 11. § (3) bekezdése és a Ptk. 6:95. §-a alapján – az összehangolt magatartást nem érinti, mert jogügyletet feltételez. A két fogalom nem zárja ki egymást, a magyar jog pedig mindkettőt a Tpv. 11. § (1) bekezdésének egységes megállapodás-fogalma alá vonja.

Összegezve a 2023-as horizontális iránymutatás és az Anic-ítélet szerint az összehangolt magatartás három konjunktív feltétel mellett állapítható meg: a vállalkozások egyeztetnek egymással, ennek megfelelő magatartást tanúsítanak a piacon, és a kettő között okozati összefüggés van; ilyenkor a verseny kockázatait formális megállapodás nélkül, tudatosan gyakorlati együttműködéssel helyettesítik. A megállapodás és az összehangolt magatartás ugyanolyan természetű, csak intenzitásában eltérő összejátszási forma, amelyek nem zárják ki egymást, ezért az elhatárolásnak a GVH és az uniós gyakorlat szerint is csekély a gyakorlati jelentősége. Lényeges különbség a semmisség: ez az EUMSZ 101. cikk (2) bekezdése, illetve a Tpv. 11. § (3) bekezdése és a Ptk. 6:95. §-a alapján jogügyletet feltételez, ezért csak a megállapodást érinti, az összehangolt magatartásnál pedig a bírság és a kártérítés marad jogkövetkezményként.

3. 1. Összehangolt magatartás az uniós joggyakorlatban

[80] Az összehangolt magatartás klasszikus definícióját a Dyestuffs néven ismert ICI-ítélet⁸³ adta meg. A Bíróság szerint a fogalom célja, hogy a tilalom alá vonja a vállalkozások közötti koordinációnak azt a formáját, amely – anélkül, hogy a tulajdonképpeni megállapodás megkötéséig eljutna – a verseny kockázatait tudatosan a vállalkozások közötti gyakorlati együttműködéssel helyettesíti (64. pont).

[81] A Suiker Unie-ítélet⁸⁴ e definíció mögé a követelményrendszert is felállította. A koordináció és az együttműködés kritériumai nem követelik meg tényleges terv kidolgozását; azokat annak fényében kell érteni, hogy minden gazdasági szereplőnek önállóan kell meghatároznia a közös piacon követni kívánt politikáját (173. pont). Ez az önállósági követelmény nem fosztja meg a vállalkozásokat attól a jogtól, hogy észszerűen alkalmazkodjanak versenytársaik meglévő vagy várható magatartásához, de szigorúan kizár a versenytársak között minden olyan közvetlen vagy közvetett kapcsolatfelvételt, amelynek célja vagy hatása a versenytárs piaci magatartásának befolyásolása, vagy a saját elhatározott vagy tervezett piaci magatartás felfedése előtte (174. pont).

[82] Az Európai Bíróság az Anic ügyben⁸⁵ három, egymással összefüggő tételt fogalmazott meg. Elsőként megállapította, hogy egy kartell egységes és összetett jogsértésként is értékelhető, amelynek egyes elemei megállapodásnak, mások összehangolt magatartásnak minősülnek (112–114. pont). Másodsorban rögzítette, hogy a két fogalom részben eltérő elemeket tartalmaz, de nem összeegyeztethetetlenek egymással, ezért a Bizottságnak nem kell minden magatartást kizárólag az egyik vagy a másik kategóriába sorolnia (130–132. pont). Harmadszor, és gyakorlati szempontból talán ez a legfontosabb, az ítélet rögzítette az ún. Anic-vélelmet: az ellenkező bizonyításig feltételezni kell, hogy az egyeztetésben részt vevő és a piacon továbbra is tevékeny vállalkozások figyelembe veszik a versenytársaikkal kicserélt információkat piaci magatartásuk meghatározásakor (121. pont). A vélelem az okozati összefüggés bizonyítását könnyíti meg, és így az összehangolt magatartás három konjunktív feltétele közül a harmadikat a versenyhatóság javára billenti.

[83] Az Európai Bíróság a T-Mobile ügyben⁸⁶ a fenti tételeket az információcserére alkalmazta. A Bíróság megerősítette, hogy a cél és a hatás szerinti korlátozás vagylagos feltételek, és cél szerinti korlátozásnál elegendő, ha a magatartás potenciálisan negatív hatást gyakorolhat a versenyre (29–31. pont). Az információcsere „ellentétesnek bizonyulhat a versenyjoggal, amennyiben az érintett piacon a bizonytalanság fokát csökkenti vagy megszünteti, amelynek következménye a vállalkozások közötti verseny korlátozása” (35. pont). A tilalom nem korlátozódik azokra az összehangolt magatartásokra, amelyek közvetlen kapcsolatban állnak a végső fogyasztók által fizetett árakkal (36–39. pont). Az ítélet megerősítette az Anic-vélelmet (51–53. pont), és kimondta, hogy a piaci szerkezettől függően akár egyetlen kapcsolatfelvétel is elegendő lehet ahhoz, hogy a vállalkozások összehangolják piaci magatartásukat, és a verseny kockázatai helyébe gyakorlati együttműködés lépjen (59–62. pont).

[84] A Dole-ítélet⁸⁷ ezt a gyakorlatot az árképzést megelőző információcserére vetítette ki. A Bíróság az önállósági követelményből kiindulva (119–120. pont) megismételte, hogy a bizonytalanságot csökkentő információcsere versenyellenes lehet (121. pont), és különösen versenyellenes célúnak kell tekinteni azt az információcserét, amely alkalmas a bizonytalanság megszüntetésére a tervezett piaci magatartás változtatásának időpontját, mértékét és módszereit illetően (122. pont). Az összehangolt magatartás akkor is versenyellenes célú lehet, ha nem áll közvetlen kapcsolatban a fogyasztói árakkal (123. pont).

[85] Az ítélkezési gyakorlat következetes ívet rajzol. Az ICI-ítélet definíciója szerint az összehangolt magatartás a verseny kockázatainak tudatos felváltása gyakorlati együttműködéssel; a Suiker Unie-ítélet ezt az önálló piaci magatartás követelményéhez

kötötte. Az Anic-ítélet összekapcsolta a megállapodás és az összehangolt magatartás fogalmát, és vélelemmel könnyítette meg az okozati összefüggés bizonyítását. A T-Mobile- és a Dole-ítélet pedig kimondta, hogy a bizonytalanságot csökkentő információcsere – akár egyetlen alkalommal, és a fogyasztói árakkal való közvetlen kapcsolat nélkül is – cél szerinti összehangolt magatartás lehet.

[86] Megállapítható, hogy az uniós bíróságok a fentebb ismertetett Bayer ügyben a „megállapodás” oldalán jelölték ki a tényállás alsó határát, amelynek szimmetrikus párja a T-Mobile / Eturas-vonal, amely az „összehangolt magatartás” oldalán teszi ugyanezt.

[87] Az Eturas ügyben⁸⁸ megállapított tényállás szerint a litván E-TURAS online utazásfoglalási rendszer üzemeltetője rendszerüzenetet küldött a platformot használó utazási irodáknak, amelyben bejelentette az online értékesítésnél adható kedvezmények 3%-os felső korlátjának technikai bevezetését. A litván versenyhatóság a platformot használó irodákat összehangolt magatartás miatt szankcionálta. A kérdés az volt, vélelmezhető-e az irodák részvétele a jogsértésben az alapján, hogy tudomást szereztek az üzenetről.

[88] Az ítélet értelmében a 27–37. pontok szerint az 1/2003 rendelet 2. cikke a bizonyítási terhet a jogsértést állító hatóságra helyezi; a bizonyítási eszközök szabályozása a nemzeti eljárási autonómia körébe tartozik, de az uniós jog hatékonysága és az egyenértékűség elve korlátot állít; a jogsértés közvetett bizonyítékokkal is bizonyítható. A 33. pont rögzíti az egyeztetés és a piaci magatartás közötti okozati összefüggés vélelmét. A hallgatolagos hozzájárulás (tacit approval) vélelmét az Európai Bíróság a 42–45. pontok szerint úgy értelmezte, hogy ha bizonyított, hogy az iroda tudomást szerzett az üzenetről, vélelmezni lehet, hogy hozzájárult a benne foglalt versenykorlátozáshoz, ha nem határolódott el nyilvánosan tőle.

[89] Az ítélet értelmében a vélelem megdönthető „annak bizonyításával, hogy nyilvánosan elhatárolódott az összehangolt magatartástól, illetve jelentette azt a közigazgatási hatóságoknak. Ezenkívül [...] olyan ügyben, mint amilyen az alapügy is, amelyben nem összejátszásra irányuló találkozási van szó, a nyilvános elhatárolódás vagy a közigazgatási hatóságoknak való jelentés nem az egyetlen eszköze a [...] vélelem megdöntésének, hanem e célból más bizonyítékok is beterjeszthetők.” (46. pont) Az Európai Bíróság azt is kimondta a 47–48. pontokban, hogy „[...] az alapügyben szereplőkhöz hasonló sajátos körülmények között nem követelhető meg, hogy az utazási iroda elhatárolódási szándékát valamennyi olyan versenytársa tekintetében kinyilvánítsa, amely címzettje az alapügyben szereplő üzenetnek, mivel valójában nem ismerheti ezeket a címzetteket. Ebben a helyzetben a kérdést előterjesztő bíróság elfogadhatja, hogy a rendszerfenntartóhoz intézett egyértelmű és kifejezett tiltakozás alkalmas arra, hogy megdöntse az említett vélelmét.”

[90] Az ítélet jelentősége abban áll, hogy az Eturas a digitális platformokon keresztül közvetített („hub-and-spoke” jellegű) összehangolás alapügye: (i) a platformon keresztüli közvetett, egyoldalú kommunikáció is megalapozhatja az összehangolt magatartást; (ii) a tudomásszerzés bizonyítása a kulcs; (iii) az elhatárolódás követelménye a technikai környezethez igazítható.

Összegezve az uniós ítélkezési gyakorlat az ICI-ítélettől a Dole-ítéletig következetesen úgy határozza meg az összehangolt magatartást, mint a verseny kockázatainak tudatos felváltását gyakorlati együttműködéssel, amely sérti az önálló piaci magatartás követelményét. Az Anic- és a T-Mobile-ítélet az okozati összefüggés vélelmével megkönnyítette a bizonyítást, és kimondta, hogy a piaci bizonytalanságot csökkentő információcsere akár egyetlen alkalommal, a fogyasztói árakkal való közvetlen kapcsolat nélkül is cél szerinti korlátozás lehet. A Bayer-ítélet a megállapodás oldalán jelölte ki a tényállás alsó határát, a T-Mobile-Eturas-vonal pedig az összehangolt magatartás oldalán: az Eturas-ítélet szerint a platformon keresztüli egyoldalú kommunikáció is megalapozhatja a jogsértést, ha a vállalkozás tudomást szerzett róla és nem határolódott el tőle, de ez a vélelem a technikai környezethez igazodó bizonyítékokkal, például a rendszer üzemeltetőjénél tett kifejezett tiltakozással megdönthető.

3. 2. Összehangolt magatartás a magyar joggyakorlatban

[91] A magyar joggyakorlatban az uniós esetjog és a Bizottság Horizontális iránymutatásai a jogalkalmazás során irányadók, ugyanakkor a Kúria a BankAdat-ügyben kifejezetten soft law jellegűnek minősítette a horizontális iránymutatást, ami tehát nem kötelező, de az EUMSz. 101. cikk és a Tptv. 11. § értelmezésénél figyelembe vehető.⁸⁹

[92] Mindazonáltal a magyar versenyjog már jóval az Európai Unióhoz történő csatlakozás előtt, már a régi, 1990. évi LXXXVI. törvény alapján is az uniós jogi standardok szerint értelmezte az összehangolt magatartás fogalmát. A régi versenytörvény alapján kialakított joggyakorlat szerint „[n]emcsak a kifejezett vagy hallgatóságos megállapodások, hanem a versenytársak tudatosan összehangolt magatartása is tilos. A magatartások e tudatos összehangolására az érintettek közötti közvetlen kapcsolat hiányában is sor kerülhet; a lényeg az, hogy a versenytársak tudata találkozzék, azaz egymás magatartására tekintettel versenykorlátozóan alakítsák saját magatartásukat.”⁹⁰

[93] A magyar joggyakorlat a kezdetektől elhatárolta egymástól az összehangolt és a párhuzamos magatartást: „A párhuzamos magatartás - egymástól függetlenül - nem tiltott. Míg minden összehangolt magatartás párhuzamos magatartás is, nem minden párhuzamos magatartás egyeztetett.”⁹¹

[94] A joggyakorlat azt is rögzítette, hogy „[a]z egymásra tekintettel huzamos időn át, tudatosan és akarategységben tanúsított kölcsönös magatartással kialakított „objektív” piaci körülmények között megvalósult azonos magatartás mellett a spontán párhuzamos (ezért jogszerű) magatartásról szó sem lehet.”⁹² A gyakorlat a következők szerint határolta el egymástól az összehangolt és a párhuzamos magatartást: „A párhuzamos magatartásnak racionális oka, közös gazdasági gyökere van, emiatt a piaci verseny résztvevői véletlen (spontán), azonos, vagy nagymértékben hasonló magatartást tanúsítanak, amelyre az azonos hatásmechanizmus okából kényszerülnek. Az összehangolt magatartás azzal valósul meg, hogy a verseny résztvevői egymásra figyelemmel, bár piaci helyzetük semmiképp sem tekinthető azonosnak, mégis azonos piaci magatartást tanúsítanak. Akkor bizonyított az összehangolt magatartás, ha az összehangolás hiányában az adott magatartás racionális ok nélküli, a piac logikája által nem alátámasztott, és életszerűtlen a létrejött állapot.”⁹³

[95] A GVH Versenytanácsa mindazonáltal elvi állásfoglalásában megalkotta saját meghatározását az összehangolt magatartásra. Eszerint „Összehangolt magatartásról akkor van szó, ha két vagy több vállalkozás egymással tudatosan együttműködik – anélkül, hogy egymással megállapodást kötnének – annak érdekében vagy azzal a hatással, hogy a verseny kényszerítő nyomásától megszabaduljanak, illetve azt enyhítsék. Az összehangolt magatartásnak nem feltétele közös cselekvési terv részletes kidolgozása. Elegendő a versenytársak közötti olyan tudatos együttműködés, kapcsolatfelvétel, amelynek célja vagy hatása a versenytársak jövőbeli magatartásának befolyásolása, akár oly módon, hogy előttük egy vállalkozás felfedi jövőbeni piaci magatartását. Ezzel a magatartással a megállapodáshoz hasonlóan kizárják, vagy legalábbis jelentősen csökkentik a versenyfolyamatban benne rejlő, a szereplők egymástól független cselekvése esetén meglévő bizonytalansági tényezőt, mint a hatásos verseny mozgatórugóját.”⁹⁴

[96] A GVH Versenytanácsa 11.41. számú elvi állásfoglalásában (VJ/57/2007.) a következőképpen definiálta az információcserét: „Összehangolt magatartásnak minősül különösen a vállalkozás olyan összejöveten való részvétele, amelyen a résztvevő vállalkozások jövőbeni piaci magatartásukra vonatkozó bizalmas információkat közölnek, cserélnek ki egymással, mivel a versenytársak tudomására hozott információkat azok szükségszerűen figyelembe veszik piaci magatartásuk meghatározásakor. A múltbeli adatok cseréje is bírhat ilyen hatással, ha azok nem minősülnek »történelminek«, ha közelmúltbeli adatok cseréjére kerül sor. A piacot jól ismerő szakemberek ezekből az adatokból meglehetősen nagy pontossággal meg tudják jósolni a többi piaci szereplő viselkedését.”

[97] Az elhatárolódás követelményét a GVH már 2002-ben megfogalmazta, amikor is az Eturas ügy logikája szerint a versenykorlátozásról történő tudomásszerzést és az elhatárolódás hiányát a jogsértésben való részvételként értékelte. A Versenytanács 11.4. számú elvi állásfoglalása (VJ/13/2002.) szerint „[...] kifejezett elzárkózás bizonyítottsága hiányában mindazon vállalkozások részesei – esetlegesen különböző mértékben – a versenyellenes összejátszásnak, akik részt vesznek az ülésen, illetve akiknek tudomására jut versenytársuk bejelentése.”

[98] A joggyakorlat összehangolt magatartásnak minősítette tehát, „ha egy bizonyos magatartás tanúsítása előtt az érintett vállalkozások közvetlen találkozót szerveznek, azon részt vesznek, és ott a közbeszerzési eljárás során tanúsított magatartások lehetséges módozatairól tárgyalnak és megállapodnak, mint a perbeli esetben is. Ez ugyanis lehetővé teszi, hogy a versenytársak által követendő magatartás számításba vételével határozzák meg piaci magatartásukat, így hozott döntéseik függetlennek és spontánnak nem tekinthetők. Az eljárás alá vontak tekintetében a közöttük lévő megbeszélések, illetőleg megállapodások tartalma és az annak eredményeként kialakított és követett, a közbeszerzési eljárással összefüggésben tanúsított magatartás önmagában elengedő volt a Tptv. 11.§-ába ütköző jogsértés megállapításához és a felperes elmarasztalásához.”⁹⁵

[99] Ezen túlmenően a Kúria a végtörlesztési banki kartell ügyében kiemelte, hogy „[a]z a körülmény, hogy e kétoldalú megbeszélések időpontjában esetleg már nyilvános adatokból is ismert volt, hogy a kétoldalú megbeszéléseken résztvevő bankok nem folytatnak majd proaktív magatartást, nem jelenti azt, hogy e találkozók ne lettek volna jogsértőek. Az a

körülmény ugyanis, hogy egy bank felsővezetője a másik bank felsővezetőjének megerősíti, hogy nem kíván a végtörlesztési időszakban versenyezni - ha csak a másik bank nem kezd el versenyezni - nem a már nyilvános aktuális magatartás közlése, hanem annak közlése, hogy ez a nyilvánosan megismerhető magatartás a jövőben sem fog változni. Ez pedig egyértelműen üzleti titoknak minősülő stratégiai információ.”⁹⁶

[100] Összegezve a magyar joggyakorlat kezdettől elhatárolta a tilalom alá eső, egymásra tekintettel tudatosan és akarategységben tanúsított összehangolt magatartást a jogszerű párhuzamos magatartástól, amelynek közös gazdasági oka van: összehangolt magatartást akkor lehet megállapítani, ha az azonos piaci magatartás összehangolás nélkül racionális ok nélküli és életszerűtlen volna. A joggyakorlat az összehangolt magatartást a jövőbeli piaci magatartás felfedésével, a bizonytalanságot csökkentő tudatos együttműködésként határozta meg, ide sorolta a közelmúltbeli bizalmas adatok cseréjét is, továbbá a kifejezett elzárkózás hiányát a jogsértésben való részvételként értékelte.

4. Egységes, komplex, folytatólagos jogsértés

[101] Az egységes, komplex és folyamatos jogsértés azt jelenti, hogy több versenyellenes cselekmény egyetlen jogsértésnek minősül. Ehhez az kell, hogy a cselekmények azonos, versenytorzító céljuk alapján egy átfogó terv részei legyenek, és időben folyamatosak. Ilyenkor a jogsértő magatartás egyes elemei önmagukban is sértik a 101. cikket, illetve a Tpv. 11. §-át, mégsem kell őket külön-külön jogsértésként megállapítani. Az egyes elemek önmagukban is sérthetik a 101. cikket, illetve a Tpv. 11. §-át, de nem kell őket külön-külön jogsértésként megállapítani. A Bíróság szerint a 101. cikk megsértése „nemcsak elszigetelt cselekmény eredménye lehet, hanem cselekmények sorozata, vagy akár folyamatos magatartás eredménye is”; ha a cselekmények átfogó terv keretébe illeszkednek, a felelősség a jogsértés egészében való részvétel alapján tudható be.”⁹⁷

[102] A kifejezés kettő, az uniós joggyakorlatban kimunkált fogalmat kapcsol össze:

- Egységes és folyamatos jogsértés (single and continuous infringement): az elemek az átfogó terv és a közös cél alapján tartoznak egy jogsértésbe.⁹⁸
- Egységes és összetett (komplex) jogsértés: az egységes jogsértés egyes elemei megállapodásnak, mások összehangolt magatartásnak minősülhetnek, és a hatóságnak nem kell minden elemet kizárólag az egyik kategóriába sorolnia.⁹⁹

[103] A GVH gyakorlata a két fogalmat összevonva „egységes, komplex, folytatólagos kartellról” beszél.¹⁰⁰ Az Alkotmánybíróság a 30/2014. (IX. 30.) AB határozatban megállapította, hogy „[m]iután a tilos magatartások körét a jogalkotó meglehetősen elvont módon határozta meg, a jogalkalmazók (végső soron a bíróságok) feladatává vált, hogy – figyelemmel a különböző értelmezési módszerekre – kibontsák a versenyjogi felelősség elemeit, s konkrét megvalósulási formákra alkalmazzák a 11. §-t.” Ily módon nem tekintette alaptörvényellenesnek, hogy a versenyhatóság úgy alkalmazta az egységes, komplex, folytatólagos jogsértés fogalmát, hogy arra külön törvényi definíció nem született.

[104] Az egységes, komplex, folyamatos jogsértésnek a joggyakorlat alapján objektív és szubjektív ismérvei vannak. Az objektív elemek közé sorolható:

- Átfogó terv: ehhez nem szükséges ténylegesen megkötött „keretmegállapodás”.
- Közös versenyellenes cél: a cselekmények ugyanazt a célt szolgálják.
- Azonos résztvevők: a résztvevők köre nagymértékben azonos.

[105] Szubjektív elemek döntik el, hogy egy vállalkozásnak betudható-e a jogsértés egésze. Két feltételnek kell teljesülnie:

- a vállalkozás saját magatartásával hozzá kívánt járulni a résztvevők közös céljaihoz;
- tudomása volt a többi résztvevő tervezett vagy tényleges magatartásáról, vagy azt ésszerűen előre láthatta, és kész volt vállalni annak kockázatát.¹⁰¹
- Kiegészítő körülmények: az egységet alátámaszthatja az érintett termékek közelsége, valamint az alkalmazott eszközök és mechanizmusok hasonlósága.¹⁰²

[106] Az a vállalkozás, amely csak egyes elemekben vett részt, a szubjektív feltételek teljesülése esetén a jogsértés egészéért felel, más résztvevők magatartását is beleértve, a saját részvételének teljes időtartamára.¹⁰³ Amennyiben a szubjektív feltételek nem bizonyítottak, a vállalkozás csak azokért az elemekért felel, amelyekben közvetlenül részt vett, és azokért, amelyekről bizonyítottan tudomása volt.¹⁰⁴ A jogsértésben játszott kisebb szerep, illetve az, hogy a vállalkozás nem vett részt minden elemben, a jogsértés megállapítása szempontjából közömbös; ezt a jogsértés súlyának értékelésekor és a bírság kiszabásakor kell figyelembe venni.¹⁰⁵ A GVH ugyanezt rögzítette a végtörlesztési banki kartellügyben, továbbá azt is, hogy ha a vállalkozás egy elemben nem vett részt, de attól kifejezetten nem határolódott el, ez a passzivitás nem alapozza meg a jogsértés hiányának megállapítását¹⁰⁶

[107] Az egységes, komplex, folyamatos jogsértés megállapításának gyakorlati jelentősége, hogy ezen minősítéssel a jogsértés egyetlen, folyamatos időtartamként kezelhető, ami az elévülés és a bírság időtartam-szorzója szempontjából lényeges. A hatóságnak nem kell minden egyes találkozót vagy cselekményt külön minősítenie. A résztvevők felelőssége ugyanakkor a szubjektív feltételek bizonyításához kötött.

[108] A magyar bírói gyakorlat rögzítette, hogy a Tpv. az egységes és folyamatos magatartás fogalmát nem határozza meg, konjunktív feltételeiről nem rendelkezik. Ennek ellenére nem kifogásolható, hogy a GVH, „mint jogalkalmazó szerv - a közösségi jogra hivatkozással - ezt a fogalmat a versenyfelügyeleti eljárásba bevezesse, és annak feltételeit - a maga számára is kötelező jelleggel - előírja. Jelen esetben az alperes ezt tette; az egységes és folyamatos magatartás megállapíthatóságának feltételeként az egységes cél, az átfogó terv és a folyamatos magatartás együttes meglétét követelte meg. Ebből vezette le azt, hogy az egy azonos versenykorlátozó célt éveken át követő vállalkozást magában foglaló komplex jogsértés esetén nem szükséges minden vállalkozásra és minden adott pillanatra pontosan minősíteni a megállapodásbeli vagy összehangolt magatartásbeli jogsértést.”¹⁰⁷

[109] Ugyanakkor a magyar bírósági joggyakorlat az eddigi legnagyobb bírsággal záruló ügyben a GVH új eljárásra utasítását – többek között – azzal indokolta, hogy „[...] a vertikális és horizontális ismérveket egyaránt felölelő jogsértés nem minősíthető döntően vagy nagyobb arányban csak az egyik ismerv szerint (a perbeli esetben horizontálisként) úgy, hogy emiatt a másik viszonylatra (a vertikálisra) alkalmazandó jog relevanciája elvész.”¹⁰⁸

[110] Az uniós joggyakorlat egyik legfrissebb döntésében az Európai Bíróság 2026. február 26-án tizenhárom ítéletben szinte teljes egészében elutasította a légi árufuvarozási kartell résztvevőinek fellebbezéseit.¹⁰⁹ Ítéletében rögzítette, hogy az EGT területén kívül tanúsított magatartás akkor is szankcionálható, ha előrelátható, hogy az az EGT-ben azonnali és jelentős hatást vált ki (minősített hatások tesztje). E teszt önmagában is megalapozhatja a Bizottság hatáskörét, a hatások fennállását azonban a Bizottságnak kell bizonyítania.¹¹⁰ Azt is megerősítette továbbá, hogy az egységes és folyamatos jogsértésben való részvétel olyan időszakokra is megállapítható, amelyekre nézve közvetlen bizonyíték nem áll rendelkezésre, feltéve hogy e megállapítás objektív és egybehangzó valószínűsítő körülményeken alapul.¹¹¹ Ezen túlmenően kimondta, hogy egy vállalkozás olyan útvonalak tekintetében is felelősséggel tartozik, amelyeket maga nem üzemeltetett, ha saját magatartásával hozzá kívánt járulni a kartell valamennyi résztvevője által követett közös célokhoz, és tudomása volt a többi résztvevő által ugyanezen célok érdekében tervezett vagy megvalósított jogsértő magatartásokról.¹¹²

Összegezve az egységes, komplex és folyamatos jogsértés több versenyellenes cselekményt egyetlen jogsértésnek minősít, ha a cselekmények közös versenytorzító célt szolgáló átfogó terv részei és időben folyamatosak. Egyes elemei megállapodásnak, mások összehangolt magatartásnak minősülhetnek anélkül, hogy a hatóságnak minden elemet külön kellene minősítenie, és ezt a magyar bírói gyakorlat a Tpv. kifejezett szabálya hiányában is elfogadta. A vállalkozás a jogsértés egészéért felel, ha hozzá kívánt járulni a közös célhoz, és tudott a többi résztvevő magatartásáról vagy azt ésszerűen előre láthatta; ennek hiányában csak a saját részvételéért és a bizonyítottan ismert elemekért felel, a kisebb szerep és a passzivitás pedig nem mentesít, csak a bírság kiszabásánál értékelhető.

5. Következtetések

[111] Az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdése és a Tpv. 11. § (1) bekezdése egységes tilalmi rendszert alkot. A megállapodás, a társulási döntés és az összehangolt magatartás nem egymást kizáró kategóriák. Az Anic-ítélet szerint ugyanannak az összejátszásnak az intenzitásukban és megjelenési formájukban eltérő változatai. A tényállás határait mindkét oldalon szimmetrikusan húzza meg az ítélkezési gyakorlat. A megállapodás oldalán a Bayer-vonal szerint akaratgyezség nélkül nincs megállapodás. Az összehangolt magatartás oldalán a Suiker Unie-vonal szerint a versenytársakhoz való ésszerű alkalmazkodás megengedett, de az önálló piaci magatartást veszélyeztető minden kapcsolatfelvétel tilos.

[112] A bizonyítás kettős szerkezetű. A jogsértést a hatóság köteles bizonyítani. Az egyeztetés bizonyítása után azonban megdönthető vélelem szól amellett, hogy a vállalkozás a kicserélt információt figyelembe vette. A vélelmet nyilvános elhatárolódással, hatósági bejelentéssel vagy más bizonyítékkal lehet megdönteni. A magyar gyakorlat ugyanakkor a „más ésszerű magyarázat” korlátjával védi a vállalkozást.

[113] Az összehangolás intenzitási küszöbe alacsony. Elegendő lehet egyetlen találkozó, egy versenytársnak tett egyoldalú közlés, vagy egy platform rendszerüzenetének hallgatólagos elfogadása. Az egységes és folyamatos jogsértés doktrínája feloldja a minősítési kényszert,

amit a Kúria is következetesen alkalmaz. A cél és a hatás alternatívája folytán már a versenykorlátozásra való alkalmasság is megalapozza a jogsértést.

[114] A magyar jog tehát az uniós dogmatika *recipiente*, de nem egyszerű másolata. A Tptv. szövegezése önálló jogalkotói megoldás, az értelmezése azonban következetesen az uniós esetjogot követi.

[115] Ugyanakkor a gyakorlatban nem annyira az okoz nehézséget, hogy egy versenykorlátozó magatartást megállapodásnak vagy összehangolt magatartásnak kell-e minősíteni, hanem az, hogy cél vagy hatás szerinti versenykorlátozásként kell-e megítélni. A minősítés nem pusztán dogmatikai kérdés. Meghatározza a bizonyítás terjedelmét, és közvetve a jogsértés súlyának megítélését és a szankció mértékét is. Ezért a versenyhatóságoknak arra is ügyelniük kell, hogy a feltárt jogsértés szankciója se túlságosan enyhe, se túlzó ne legyen. A túl enyhe szankció ugyanis éppen abba a hibába ejti a jogalkalmazást, amelyre Shakespeare Szeget szeggel című színművében Angelo figyelmeztet: „Ne madárijesztő legyen a törvény, / Mit kirakunk, hogy féljen a veréb, / De mert csak áll, áll: nemhogy félne tőle, / Még rája fészkel!”¹¹³ A darab egésze ugyanakkor azt is megmutatja, hogy a túlzott szigor sem szolgálja a jog tekintélyét. A túl enyhe szankció madárijesztővé teszi a törvényt, a túl kemény pedig zsarnokivá.

¹ Smith, Adam: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Szerk. R. H. Campbell – A. S. Skinner. Oxford, Clarendon Press, 1976 (Glasgow Edition; reprint: Indianapolis, Liberty Fund, 1981), I.xi.p.10, 267. o.

² Tóth Tihamér a Római Szerződés 60. évfordulójára írt tanulmányában részletesen bemutatja e rendelkezések keletkezéstörténetét. In *Iustum Aequum Salutare* XIV. 2018/2, 57-75. o.

³ [Colomo](https://doi.org/10.1093/jecclap/lpad065), Pablo Ibáñez: The Coming of Age of the Coming of Age of EU Competition Law, *Journal of European Competition Law & Practice*, 14. évf., 8. sz. (2023), 457-458. o., <https://doi.org/10.1093/jecclap/lpad065>

⁴ Smith, Adam: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. W. Strahan – T. Cadell, London, 1776, Book I, Chapter X, Part II [a Glasgow-kiadás bekezdésszámozása szerint: I.x.c.27; lásd Adam SMITH: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Szerk. R. H. Campbell – A. S. Skinner – W. B. Todd. Clarendon Press, Oxford, 1976]. Magyarul: A. SMITH: *A nemzetek gazdagsága. E gazdagság természetének és okainak vizsgálata*. Ford. Bilek Rudolf. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959, 179. o.

⁵ Marshall, Alfred: *Principles of Economics*. Vol. I. Macmillan and Co., London, 1890, Book III, Chapter VI („Value and Utility”). A fejezetszám a 8. (1920-as) kiadás szerinti; az 1. kiadásban a fogalom a Book III, Chapter IV-ben, „consumers’ rent” néven szerepel.

⁶ Harberger, Arnold C.: Monopoly and Resource Allocation. *The American Economic Review*, Vol. 44, No. 2 (Papers and Proceedings), 1954. május, 77-87. o.

⁷ Leibenstein, Harvey: Allocative Efficiency vs. „X-Efficiency”. *The American Economic Review*, Vol. 56, No. 3, 1966. június, 392-415. o.

⁸ Cournot, Augustin: *Recherches sur les principes mathématiques de la théorie des richesses*. L. Hachette, Paris, 1838, Chapitre VII („De la concurrence des producteurs”), 88. skk. Angolul: *Researches into the Mathematical Principles of the Theory of Wealth*. Ford. Nathaniel T. Bacon. Macmillan, New York, 1897.

⁹ Chamberlin, Edward H.: *The Theory of Monopolistic Competition. A Re-orientation of the Theory of Value*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.), 1933 (Harvard Economic Studies, Vol. 38), Chapter III („Duopoly and Oligopoly”), 30. skk.

¹⁰ Flood, Merrill M.: *Some Experimental Games*. Research Memorandum RM-789. RAND Corporation, Santa Monica, 1952; Albert W. TUCKER: On Jargon: The Prisoner’s Dilemma. *UMAP Journal*, Vol. 1, 1980, 101. o.

¹¹ Nash, John F.: Equilibrium Points in n-Person Games. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, Vol. 36, No. 1, 1950. január 15., 48–49. DOI: 10.1073/pnas.36.1.48; John NASH: Non-Cooperative Games. *Annals of Mathematics*, Second Series, Vol. 54, No. 2, 1951. szeptember, 286–295. o.

¹² Stigler, George J.: A Theory of Oligopoly. *Journal of Political Economy*, Vol. 72, No. 1, 1964. február, 44–61. DOI: 10.1086/258853.

¹³ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 11. § (1) bekezdése; az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikkének (1) bekezdése (egységes szerkezetbe foglalt változat: HL C 202., 2016.6.7., 88–89.).

¹⁴ Kfv.38108/2016/26. sz. ítélet, Indokolás [123] bekezdés

¹⁵ Nagy Csongor István: A kartelljog dogmatikai rendszere. MTA doktori értekezés (dc_1805_20). Szeged, 2020, 13–14. o. Elérhető: https://real-d.mtak.hu/1327/7/dc_1805_20_doktori_mu.pdf

¹⁶ Tóth Tihamér: Opponensi vélemény Dr. Nagy Csongor István „A kartelljog dogmatikai rendszere” című MTA doktori dolgozatáról. Budapest, 2021. november 8., 3. pont c) alpont („Terminológiai kérdések”), [4–5.] o. Elérhető: <https://real-d.mtak.hu/1327/10/T%C3%B3th%20Tiham%C3%A9r.pdf>

¹⁷ Stigler, George J.: A Theory of Oligopoly. *Journal of Political Economy*, 72. évf. 1. sz. (1964), 44–61. o. https://www.cooperative-individualism.org/stigler-george_a-theory-of-oligopoly-1964-feb.pdf

¹⁸ C-295/04. – C-298/04. sz. Vincenzo Manfredi és társai kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA és társai egyesített ügyekben 2006. július 13-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-6619. oldal; ECLI:EU:C:2006:461] 31. pont

¹⁹ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság, 5.K.33.148/2013/41.; Vj/151/2009.

²⁰ A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE — Iránymutatás az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikkének a horizontális együttműködési megállapodásokra való alkalmazhatóságáról (2023/C 259/01)

²¹ [Boytha-Tóth \(szerk.\): Versenyjog, PPKE JÁK, Budapest, 2010, 113. o.](#)

²² GVH Versenytanács 11.3. számú elvi állásfoglalás (VJ/145/2001.)

²³ [GVH Versenytanács 11.47. számú elvi állásfoglalás \(VJ/3/2008.\)](#)

²⁴ [GVH Versenytanács 11.33. számú elvi állásfoglalás \(VJ/26/2006.\)](#)

²⁵ T-168/01. sz. GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra Európai Községek Bizottsága ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítélet [EBHT 2006., II-2969. oldal; ECLI:EU:T:2006:265] 66–70. pont

²⁶ Fővárosi Ítéltábla 2.Kf.27.260/2011/13. sz. ítélete, Vj-57/2007.

²⁷ Kúria Kfv.II.37.370/2012/5. számú ítélete, Vj-89/2003.

²⁸ Fővárosi Bíróság 2.K. 31.674/2004/5., Vj-34/2003.

²⁹ Fővárosi Ítéltábla 2. Kf. 27.618/2008/20. számú ítélete, Vj-40/2005.

³⁰ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 5.K.30.840/2014/9. számú ítélete, Vj/121/2009.)

³¹ C-333/21. sz. ügy, European Superleague Company ügyben 2023. december 21-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2023:1011, 162–164. pont.

³² Tóth Tihamér: Jogharmonizáció a magyar versenyjog elmúlt harminc évében, In *Állam- és Jogtudomány*, 2020/2. szám, 81. o.

³³ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve (2014. november 26.) a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1 irányelve (2018. december 11.) a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogérvényesítés céljából történő megerősítéséről és a belső piac megfelelő működésének biztosításáról

³⁵ OECD: Recommendation of the Council concerning Effective Action against Hard Core Cartels. Elfogadta a Tanács a 921. ülésén, 1998. március 25-én [C/M(98)7/PROV]. C(98)35/FINAL, I. A. 2. a) pont. [OECD/LEGAL/0294]

³⁶ Whish, Richard: Control of Cartels and Other Anti-competitive Agreements. Kézirat, 2006. február 23.; megjelent: Dhall, V. (szerk.): Competition Law Today. OUP, Delhi, 2007, 39–58. o. <https://circ.in/pdf/RichardWhishCPS-03.pdf>, 13. oldal

³⁷ Wils, Wouter: Should the EU Competition Damages Directive be revised to grant companies that have received immunity from fines under the competition authorities' leniency programmes also immunity from damages? *Wirtschaft und Wettbewerb (WuW)*, Summer 2023 and in *Concurrences*, September 2023, <http://ssrn.com/author=456087>

³⁸ Wils, Wouter: „Optimal Antitrust Fines: Theory and Practice”, *World Competition*, Vol. 29, No. 2, 2006. június.

³⁹ C-226/11. sz. Expedia Inc. kontra Autorité de la concurrence és társai ügy, a Bíróság (második tanács) 2012. december 13-i ítélete, ECLI:EU:C:2012:795, 37. pont

⁴⁰ A Bizottság közleménye az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (1) bekezdése szerint a versenyt érzékelhetően nem korlátozó, csekély jelentőségű (de minimis) megállapodásokról (2014/C 291/01), HL C 291., 2014.8.30., 1. o., 13. pont

⁴¹ T-17/93. sz. Matra Hachette kontra Bizottság ügyben 1994. július 15-én hozott ítélet, ECLI:EU:T:1994:89, 85. pont.

⁴² Bizottsági közlemény a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről (2006/C 298/01), 3. pont

⁴³ Whish, Richard: Concerted practices, some recent cases in Europe, Presentation in Santiago, 2013. november 5.

⁴⁴ Tóth András: Kortárs magyar versenyjog, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022, 197. o.

⁴⁵ Tömörkény István: Favágók [1914]. In: Tömörkény István válogatott novellái. Válogatta Vas István. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK-05342). <https://mek.oszk.hu/05300/05342/html/02.htm> (letöltés: 2026. október 15.).

⁴⁶ Vj-47/2004/36. sz. határozat (2006. április 11.), Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése.

⁴⁷ A Bíróság 1999. szeptember 21-i ítélete, C-67/96. sz. ügy, Albany International BV kontra Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie, EBHT 1999., I-5751. o., ECLI:EU:C:1999:430, 59–60. pont.

⁴⁸ A Bíróság (első tanács) 2014. december 4-i ítélete, C-413/13. sz. ügy, FNV Kunsten Informatie en Media kontra Staat der Nederlanden, ECLI:EU:C:2014:2411, 30. és 41. pont.

-
- ⁴⁹ A Bizottság közleménye – Iránymutatás az uniós versenyjognak az egyéni önfoglalkoztatók munkafeltételeire vonatkozó kollektív megállapodásokra történő alkalmazásáról (2022/C 374/02), HL C 374., 2022.9.30., 2–13. o., különösen a 9., 17. és 34. pont.
- ⁵⁰ T-41/96. sz. Bayer kontra Európai Községek Bizottsága ügyben 2000. október 26-án hozott ítélet [EBHT 2000., II-3383. oldal; ECLI:EU:T:2000:242] 67-69. pont, Megjegyzés: EB C-2/01. P. és C-3/01. P. sz. alatti eljárásban helyben hagyta, Fordította: Várnay Ernő-Papp Mónika: Az Európai Unió joga, Budapest, KJK Kerszöv, 2005, 561. oldal
- ⁵¹ C-74/04. P. sz. Európai Községek Bizottsága kontra Volkswagen AG ügyben 2006. július 13-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-6585. oldal; ECLI:EU:C:2006:460] 35–39., 43–46. pont
- ⁵² T-49/02-T-51/02. sz. Brasserie Nationale SA és társai kontra Európai Községek Bizottsága ügyben 2005. július 27-én hozott ítélet [EBHT 2005., II-3033. oldal; ECLI:EU:T:2005:298] 119. pont
- ⁵³ C-2/01. P., C-3/01. P. sz. Bundesverband der Arzneimittel-Importeure eV és az Európai Községek Bizottsága kontra Bayer AG egyesített ügyekben 2004. január 6-án hozott ítélet [EBHT 2004., I-23. oldal; ECLI:EU:C:2004:2] 102. pont, Fordította: Várnay Ernő-Papp Mónika: Az Európai Unió joga, Budapest, KJK Kerszöv, 2005, 562. oldal
- ⁵⁴ T-325/01. sz. DaimlerChrysler AG kontra Európai Községek Bizottsága ügyben 2005. szeptember 15-én hozott ítélet [EBHT 2005., II-3319. oldal; ECLI:EU:T:2005:322] 83–84. pont
- ⁵⁵ T-325/01. sz. DaimlerChrysler AG kontra Európai Községek Bizottsága ügyben 2005. szeptember 15-én hozott ítélet [EBHT 2005., II-3319. oldal; ECLI:EU:T:2005:322] 199–200. pont
- ⁵⁶ T-41/96 Bayer AG kontra Európai Községek Bizottsága ügyben 2000. október 26-án hozott ítélet, ECR II-3383, ECLI:EU:T:2000:242
- ⁵⁷ C-2/01 P és C-3/01 P egyesített ügyek Bundesverband der Arzneimittel-Importeure eV és Bizottság kontra Bayer AG, 2004. január 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2004:2 (ECR I-23)
- ⁵⁸ C-209/07. Beef Industry Development Society és Barry Brothers ügyben 2008. november 20-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2008:643., 17. és 21. pontok
- ⁵⁹ C-67/13 P. Groupement des cartes bancaires (CB) kontra Bizottság ügyben 2014. szeptember 11-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:2204.
- ⁶⁰ C-228/18. Gazdasági Versenyhivatal kontra Budapest Bank és társai ügyben 2020. április 2-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2020:265.
- ⁶¹ C-333/21. European Superleague Company kontra UEFA és FIFA ügyben 2023. december 21-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2023:1011.
- ⁶² C-501/06 P. GlaxoSmithKline Services és társai kontra Bizottság és társai ügyben 2009. október 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2009:610.
- ⁶³ C-32/11. Allianz Hungária Biztosító és társai ügyben 2013. március 14-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:160.
- ⁶⁴ C-211/22. Super Bock Bebidas ügyben 2023. június 29-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2023:529.
- ⁶⁵ A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról, HL L 1., 2003.1.4., 1–25. o.
- ⁶⁶ Legfelsőbb Bíróság Kfv.IV.37.258/2009/8. számú ítélete, Vj-21/2005.
- ⁶⁷ A VJ/145/2001. számú ügyben.
- ⁶⁸ A VJ/26/2006. számú ügyben.
- ⁶⁹ Fővárosi Ítéltábla 2.Kf. 27.347/2006/5. számú ítélete, Vj-74/2003.
- ⁷⁰ Fővárosi Ítéltábla 2.Kf. 27.052/2007/22. számú ítélete, Vj-138/2002.
- ⁷¹ Fővárosi Bíróság 2.K. 36.444/2000/6. számú ítélete, Vj-97/2000.

-
- ⁷² Fővárosi Ítéltábla 2.Kf. 27.167/2008/22. számú ítélete, Vj-56/2004.
- ⁷³ Legfelsőbb Bíróság Kfv. II. 39. 259/2006/4. számú ítélete, Vj-70/2002.
- ⁷⁴ Fővárosi Ítéltábla 2. Kf. 27.564/2007/ 18. számú ítélete, Vj-102/2004.
- ⁷⁵ Vj-27/2003/16. számú határozat
- ⁷⁶ Legfelsőbb Bíróság a Kfv.IV.39.399/2007/28. számú ítélete
- ⁷⁷ A Bizottság közleménye — Iránymutatás az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikkének a horizontális együttműködési megállapodásokra való alkalmazhatóságáról 2023/C 259/01 HL C 259., 2023. július 21., 1. o.
- ⁷⁸ C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni SpA ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4125. o.; ECLI:EU:C:1999:356) 118. pont.
- ⁷⁹ T-279/02. sz. Degussa AG kontra Európai Községek Bizottsága ügyben 2006. április 5-én hozott ítélet [EBHT 2006., II-897. oldal; ECLI:EU:T:2006:103] 132-134., 136. pont
- ⁸⁰ C-382/12. P. sz., MasterCard Inc. és társai kontra Európai Bizottság ügyben 2014. szeptember 11-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2014:2201), 89. pont
- ⁸¹ A Bizottság (EU) 2022/720 rendelete (2022. május 10.) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének a vertikális megállapodások és összehangolt magatartások csoportjaira történő alkalmazásáról, HL L 134., 2022.5.11., 4. o.
- ⁸² A Versenytanács [11.1. számú elvi állásfoglalása, VJ/145/2001.](#)
- ⁸³ 48/69. sz., Imperial Chemical Industries Ltd. kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítélet (EBHT 1972., 619. o.; ECLI:EU:C:1972:70), 64. pont. Saját fordítás; az eredeti szöveg: „a form of coordination between undertakings which, without having reached the stage where an agreement properly so-called has been concluded, knowingly substitutes practical cooperation between them for the risks of competition”.
- ⁸⁴ 40/73-48/73., 50/73., 54/73-56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Coöperatieve Vereniging „Suiker Unie” UA és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1975., 1663. o.; ECLI:EU:C:1975:174), 173-174. pont
- ⁸⁵ C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni SpA ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4125. o.; ECLI:EU:C:1999:356)
- ⁸⁶ C-8/08. sz., T-Mobile Netherlands BV és társai kontra Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-4529. o.; ECLI:EU:C:2009:343).
- ⁸⁷ C-286/13. P. sz., Dole Food Company Inc. és Dole Fresh Fruit Europe kontra Európai Bizottság ügyben 2015. március 19-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2015:184)
- ⁸⁸ C-74/14, C-74/14 „Eturas” UAB és társai kontra Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba ügyben 2016. január 21-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2016:42 (CELEX:62014CJ0074)
- ⁸⁹ A Kúria [Kf.VI.38.305/2018/21.](#) számú ítélete
- ⁹⁰ Fővárosi Ítéltábla 2. Kf. 27.212/2003/17. számú ítélete, Vj-185/1994.
- ⁹¹ Fővárosi Ítéltábla 2. Kf. 27.212/2003/17. számú ítélete, Vj-185/1994.
- ⁹² Fővárosi Ítéltábla 2.Kf. 27.126/2005/8. számú ítélete, Vj-70/2002.
- ⁹³ Fővárosi Ítéltábla 2.Kf. 27.360/2006/29. számú ítélete, Vj-27/2003.
- ⁹⁴ A Versenytanács 11.9. számú elvi állásfoglalása, VJ/114/2002.
- ⁹⁵ Fővárosi Ítéltábla [2.Kf. 27.798/2006/7.](#) számú ítélete, Vj-74/2004.
- ⁹⁶ Kfv.III.37.582/2016/16.,Indokolás [196]
- ⁹⁷ C-441/11. P. sz., Európai Bizottság kontra Verhuizingen Coppens NV ügyben 2012. december 6-án hozott ítélet (ECLI:EU:C:2012:778) (a továbbiakban: Coppens-ítélet), 41. pont

⁹⁸ C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-123. o.; ECLI:EU:C:2004:6), 258. pont

⁹⁹ C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni SpA ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4125. o.; ECLI:EU:C:1999:356), 112–114. és 130–132. pont.

¹⁰⁰ A Versenytanács 11.57. számú elvi állásfoglalása (VJ/74/2011.).

¹⁰¹ Coppens-ítélet 42. pont, amely az Anic-ítélet 87. és 203. pontjára, valamint az Aalborg Portland-ítélet 83. pontjára hivatkozik.

¹⁰² GVH Versenytanács 11.45. számú elvi állásfoglalása (VJ/69/2008.).

¹⁰³ Coppens-ítélet 42–43. pont

¹⁰⁴ Coppens-ítélet 45. pont, amely az Anic-ítélet 90. pontjára és az Aalborg Portland-ítélet 86. pontjára hivatkozik.

¹⁰⁵ Coppens-ítélet 45. pont, amely az Anic-ítélet 90. pontjára és az Aalborg Portland-ítélet 86. pontjára hivatkozik.

¹⁰⁶ GVH Versenytanács 11.51. számú elvi állásfoglalása (VJ/74/2011.).

¹⁰⁷ Fővárosi Ítéltábla 2.Kf.27.271/2011/9. számú ítélete, Vj-130/2006.

¹⁰⁸ Fővárosi Törvényszék 105.K. 706.686/2021/13 8., Indokolás [102]

¹⁰⁹ Az Európai Unió Bírósága 21/26. sz. sajtóközleménye (Luxembourg, 2026. február 26.): Judgments of the Court in Cases C-367/22 P | Air Canada, C-369/22 P | Air France and Others.

¹¹⁰ A Bíróság (ötödik tanács) 2026. február 26-i ítélete, C-367/22 P. sz. ügy, Air Canada kontra Európai Bizottság, ECLI:EU:C:2026:116, 59–60. és 98. pont; a Bíróság (ötödik tanács) 2026. február 26-i ítélete, C-370/22 P. sz. ügy, Air France-KLM kontra Európai Bizottság, ECLI:EU:C:2026:120, 117–118. pont. A 117. pont szövege: „The qualified effects test thus allows the application of EU or EEA competition law to be justified under public international law when it is foreseeable that the conduct in question will have an immediate and substantial effect in the European Union or in the EEA.” A C-367/22 P. sz. ítélet 98. pontja szerint a Bizottság feladata annak bizonyítása, hogy a gyakorlatok „des effets prévisibles, immédiats et substantiels” váltanak ki az Unióban, illetve az EGT-ben.

¹¹¹ C-370/22 P. sz. ügy, Air France-KLM kontra Európai Bizottság, ECLI:EU:C:2026:120, 181–183. pont. A 182. pont szövege: „the fact that direct evidence of an undertaking’s participation in that infringement during a specified period has not been produced does not preclude that participation from being regarded as established also during that period, provided that that finding is based on objective and consistent indicia”.

¹¹² C-367/22 P. sz. ügy, Air Canada kontra Európai Bizottság, ECLI:EU:C:2026:116, 153–154., 161. és 166. pont. A 153. pont szerint a Bizottságnak azt kell bizonyítania, hogy a vállalkozás „entendait contribuer par son propre comportement aux objectifs communs poursuivis par l’ensemble des participants et qu’elle avait connaissance des comportements infractionnels envisagés ou mis en œuvre par d’autres entreprises dans la poursuite des mêmes objectifs, ou qu’elle pouvait raisonnablement les prévoir et qu’elle était prête à en accepter le risque”. A 166. pont szerint Air Canada felelőssége az általa ki nem szolgálható útvonalakért nem közvetlen, hanem közvetett részvételén alapul.

¹¹³ Shakespeare, William: *Szeget szeggel*. Ford. Mészöly Dezső. II. felvonás, 1. szín. Magyar Elektronikus Könyvtár. <https://mek.oszk.hu/00400/00493/00493.htm>